سىلىتىمىز تۈرك — بىنىمىز ئىسلام
ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستان
1993- يىلى 7- ئاي (2- سان)

شەرقى تۈركىستان ياشلىرى

ئايلىق سىياسىي گېزىت
AYLIK SİYASİ GAZİTE

Doğu Türkistan Gençleri

تارىخىي ئۇچرىشىش

1993- يىلى 7- ئاينىڭ 3- كۈنى، شۋېتسارىيەدىكى تىببەتلەر پائالىيەت مەركىزىدە، تىببەتلىكلەرنىڭ مەنىۋى ۋە سىياسىي داھىسى دالاي لامانىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى تەبرىكلەش پائالىيىتى ئۆتكۈزۈلدى. بۇ قېتىمقى پائالىيەتكە، شۋېتسارىيەدە سەرگەردان بولۇپ يۈرگەن مىڭدىن ئارتۇق تىببەتلىك، شۋېتسارىيە ھۆكۈمەت ئەرباپلىرى ھەمدە خەلق ئىچىدىكى ئوقۇمۇشلۇق زاتلار، شۇنداقلا شەرقى تۈركىستان، ئىچكى موڭغۇلىيە ۋەكىللىرى قاتناشتى. شەرقى تۈركىستان تەرەپتىن بۇ پائالىيەتكە قاتناشقانلار ئىچىدە، شەرقى تۈركىستان مىللىي ھەركىتىدىكى ئاساسلىق پائالىيەتچىمىز ئەركىن ئالپتېكىن، ياش پائالىيەتچىلىرىمىزدىن ئەنۋەر راخمان، ئۆمەر قانات، كېرەم شېرىپلار بار. پائالىيەت جەريانىدا، ئەركىن ئالپتېكىننىڭ تونۇشتۇرۇشى بىلەن، ئەنۋەر راخمان قاتارلىق ياشلىرىمىز، تىببەت ياشلار قۇرۇل- تىيىنىڭ رەئىسى ھەمدە ئىچكى موڭغۇلىيە ياشلار ھەركىتىنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن رەسمىي يوسۇندا كۆرۈشتى، كۆرۈشۈش داۋامىدا، شەرقى تۈركىستان تەرەپ، ئۈچ تەرەپ ياشلار تەشكىلاتىنىڭ ھەمكار- لىقىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، بۇ يىلنىڭ ئاخىرىدا ئۈچ تەرەپ ياشلار قۇرۇلتىيىنى ئېچىش تەكلىۋىنى ئوتتۇرىغا قويدى، تىببەت، ئىچكى موڭغۇلىيە تەرەپ بۇ تەكلىپكە قىزغىنلىق بىلەن ئاۋاز قوشتى.

ئۈچ تەرەپ ياشلار ۋەكىللىرى بىردەك ھالدا مۇنداق دەپ ھېسابلىدى: ئۈچ تەرەپ ياشلار ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىنى ئېچىش — بۇندىن كېيىن ئۈچ تەرەپنىڭ مىللىي ئازاتلىق ھەركىتىنىڭ ئورتاق گۈللىنىشىدە غايەت زور تۈرتكىلىك رول ئوينىغۇسى!

ۋەتەندىن كەلگەن خەت :

"قانلىق فاجىئە"

شەرقى تۈركىستاننىڭ دۇنيا تارىخىدا شانلىق سەھىپىلەرنى يارات- قانلىقى، ئىنسانىيەت مەدەنىيەت خەزىنىسىگە قىممەتلىك، جۇلالىق جاۋاھىراتلارنى قوشقانلىقى ھەممىگە ئايان. بىراق، ئوتتۇرا ئەسىر- دىكى بۇ مەدەنىيەت ئوچىقىنىڭ چىن كوممۇنىستلىرى زۇلمى ئاستىد- ىكى بۈگۈنكى ئېچىنىشلىق ئەھۋالى بولسا دۇنيا جامائەتچىلىكىگە ئېنىقچە ئەمەس! باسمىچى چىن مۇزۇلمىتى بۇ قەدىمىي مەدەنىيەت بۆشۈك- ىنىڭ مول يەر ئاستى ۋە يەر ئۈستى تەبىئىي بايلىقى بىلەن دۇنيادىكى تەرەققىي قىلغان دۆلەتلەر قاتارىدىن ئورۇن ئالدى! شەرقى تۈركى- ستان خەلقى بولسا، شۇ مول بايلىقى بەدىلىگە خورلۇق، ھاقارەت، جەۋرى- جاپا، ئېغىر زۇلۇم ۋە ۋەھشىيانە باستۇرۇشلار بىلەن تارتۇق- لاندى. باسمىچى چىن خىتايلىرى ئەشۇ مول بايلىقنىڭ ئىگىسى بولغان شەرقى تۈركىستان خەلقىنى ئاسسىمىلاتسىيە قىلىپ يوقۇتۇش مەقسىتىدە، «شىنجاڭنى ئېچىش، گۈللەندۈرۈش» نىقابى بىلەن، ئىچكىرى قىزىل چىندىن كۆپلەپ خىتاي يۆتكەش، شەرقى تۈركىستان خەلقىگە مەجبۇرى «تۇغۇت چەكلەش قانۇنى» (ئەمەلىيەتتە ۋەھشىلەر ئادەم ئۆلتۈرۈش قانۇنى) چىقىرىش ۋە بېسىم ئىشلىتىشتەك تۈلۈك ھىلە- مىكىر، سۈيىقەستلەرنى قوللىنىپ، شەرقى تۈركىستان خەلقىنى قىرماقتا. سودا- تىجارەتچىلىرىمىزنى ئېغىر باج قويۇش، ئىچكىرى قىزىل چىندىكى ئاپەتكە ئۇچرىغان رايونلارغا «ئىئانە» توپلىتىش، ھەتتا سودا بازارلىرىغا ئوت قويۇش ۋاستىلىرى بىلەن زىيانغا ئۇچراتماقتا. دېھقان- چارۋىچىلىرىمىزغا ئۈستىلەپ ئالۋاڭ- ياساق قويۇش، سەرەتان ئىسسىق ۋە زىمىستان سوغۇقلاردا ماشارغا سېلىش چارىلىرى بىلەن ئەزمەكتە! بىگۇناھ ياشلىرىمىزنى بولسا، چۈشىگىمۇ كىرمىگەن «جىنايەت» لەرنى ئارتىپ تۈرمىگە قا- ماش، ئەمگەك لاگېرلىرىدا ئېغىر ئەمگەك بىلەن جازالاش ۋە ھەتتا ياۋۇزلارچە ئۆلتۈرۈشتەك ئىنسان قېلىپىدىن چىققان قەبىھ ئۇسۇللار بىلەن باستۇرماقتا!!!

(داۋامى 2- بەتتە)

哈薩克受中共核污染

事情的發現很具戲劇性——
外，一棵老樹倒下壓了一個

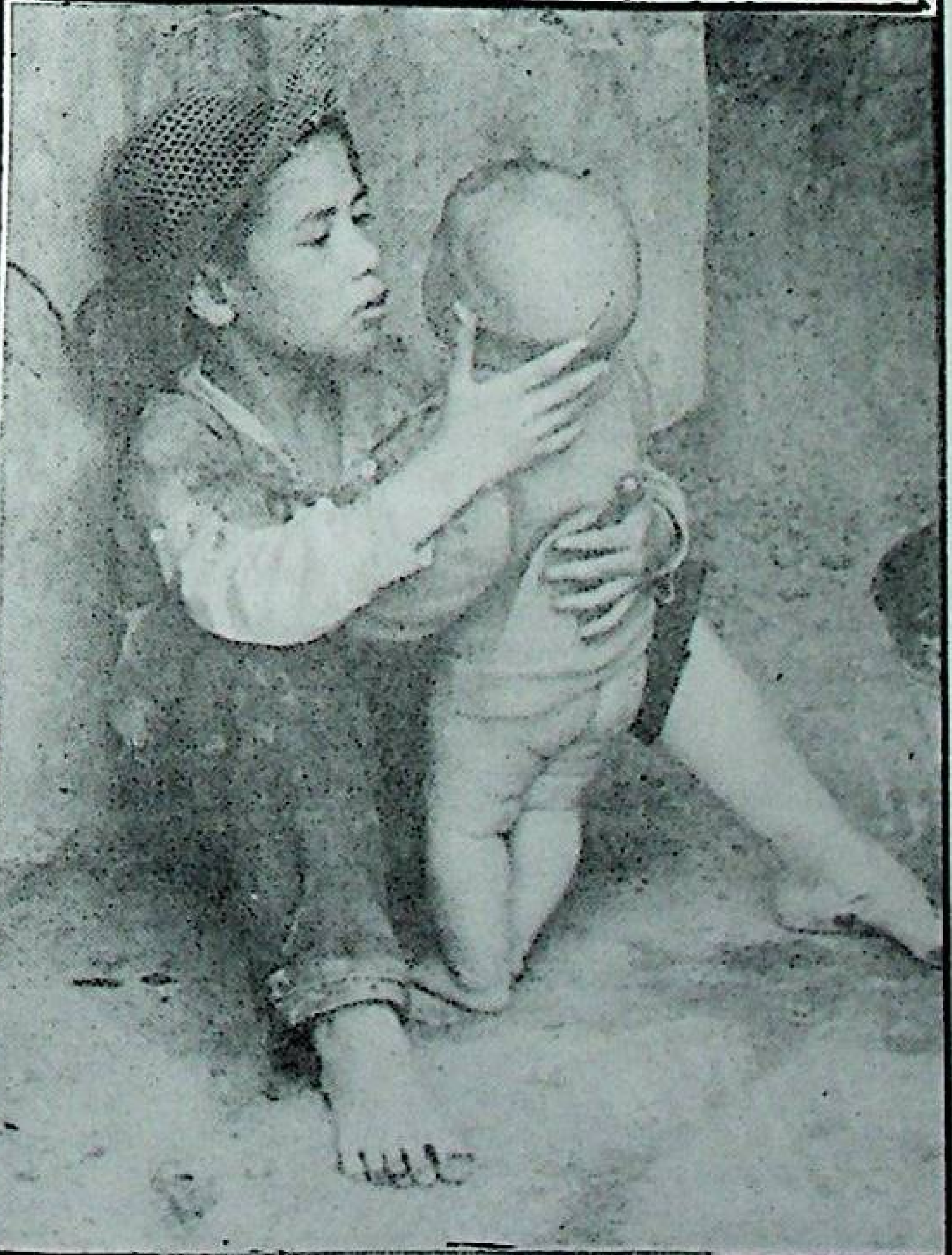
FUAT HUDAVERDİ

(سۈرەتتە : خوتەن كوچىلىرىدىكى سەرگەردان بالىلار)

قازاقىستان لوپنۇرنىڭ قۇربانى

لوپنۇر، قىزىل چىننىڭ ئاتوم سىناق قىلىش مەيدانى بولۇپ، بۇ جاي پۈتۈن دۇنيا كۆز تىكىۋاتقان نىشانىدۇر. ئەمما چىن تەرەپ بۇ جايدىكى خەۋەرلەرنىڭ سىرتقا تارقىلىشىنى قاتتىق كونترول قىلغاچقا، لوپنۇردىكى يادرولۇق بۇلغىنىش توغرىسىدىكى 1- قول ماتېرىيال ناھايىتى ئاز ئاشكارىلىنىدۇ. ئەمما شەرقى تۈركىستانغا چېگرىلى- نىدىغان قازاقىستاننىڭ بەزى شەھەرلىرىدە يادرولۇق بۇلغىنىشنىڭ ئالامەتلىرىنى ناھايىتى روشەن پەرق ئەتكىلى بولىدۇ. قازاقىستاننىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدا زىرائەتلەر ۋە يېمىشلار غېرىپ قۇرۇپ كەتكەن، يەرلىك كىشىلەر بولسا، شەرقى تۈركىستاندا كۆپلەپ ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ئاتوم سىنىقىنىڭ تەسىرى دەپ قارىماقتا.

يېقىندا، روسىيەنىڭ «ھەقىقەت» گېزىتىدە پاش قىلىنغان قازاقس- تاننىڭ پايتەختى ئالمائاتىنىڭ يادرولۇق بۇلغىنىشقا ئۇچرىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر، ھەر قايسى تەرەپلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى ۋە كىشىلەرنى قاتتىق ئەندىشىگە سالدى. ئۆتكەن يىلى ئالمائاتادا ئۆتكۈزۈلگەن خەلق ئىگىلىكى تەرەققىياتى يەرمەنكىسى مەيدانىنىڭ سىرتىدا بىر تۈپ كونا دەرەخ بولۇپ، دەرەخنىڭ تۈۋىدىن بىردىنلا يەرمەنكىدىكى ئۆتۈپ چىققان، بۇنداق يەرمەنكىنى كىشىلەردە ئىم تېرىپ، بازارغا

داۋامى 4- بەتتە

„ قانلىق فاجىئە “

بېشى 1- بەتتە

يۇقارقى سۆزلىرىمىزنىڭ ئىسپاتى ئۈچۈن كىچىككىنە بىرقانچە مىسال:

1. چىن خىتايلىرى شەرقى تۈركىستان خەلقىنى تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇشقا ئۇرۇنماقتا!

1992- يىلى 4- ئاينىڭ 7- كۈنى «شىنجاك» (شەرقى تۈركىستان) نىڭ ھازىرقى قورچاق رەئىسى «ۋۇزداۋنىزىماتقىن، تۆمۈر داۋامەت ئىمزا قويغان «شىنجاك ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ پىلانلىق تۇغۇت چارىسى» «شىنجاك ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ پەرمانى» نىڭ «44- ماددا» سىدا مۇنداق دېيىلگەن: «ئەر- خوتۇن پىلاندىن سىرت بىر بالا تۇغقانلاردىن تۆۋەندىكى بەلگىلىمە بويىچە پىلانسىز پەرزەنت كۆرگەنلىك ھەققى ئېلىنىدۇ: (1) دۆلەتنىڭ ئىشچى - خىزمەتچىلىرىدىن 3مىڭ يۈەندىن 5مىڭ يۈەنگىچە؛ (2) شەھەر ئاھالىلىرىدىن مىڭ يۈەندىن 20مىڭ يۈەنگىچە؛ (3) دېھقان - چارۋىچىلاردىن ئۇلارنى تۇرۇشلۇق ناھىيە (شەھەر) لەردىكى دېھقان - چارۋىچىلارنىڭ ئالدىنقى يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمىنىڭ بىرھەسسىدىن - ئىككى ھەسسىگىچە؛ (4) ۋاقىتلىق

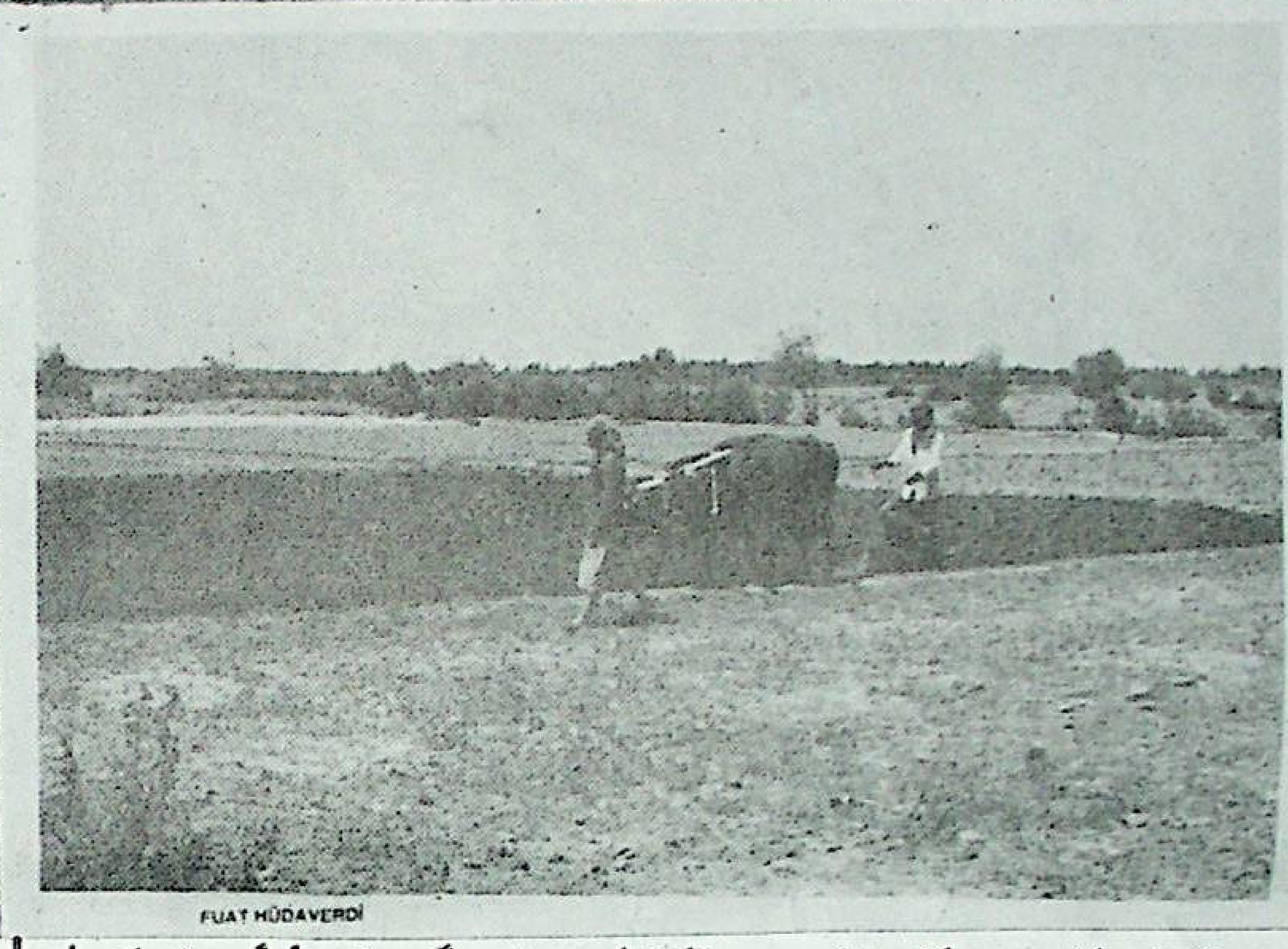

(يوقسۇزلۇق - ئۇيغۇر دېھقانلىرىنى ئېتىزدا ئىشەكلەردە تېرىقچىلىق قىلىشقا مەجبۇر قىلماقتا.)

تۇرۇشلۇق كىشىلەردىن 3مىڭ يۈەندىن 20 مىڭ يۈەنگىچە».

يۇقارقىدەك «قانۇن - پەرمان» لارنىڭ بېسىمى بىلەن، شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ تۇغۇش ۋە تۇغۇلۇش نىسبىتى كۆرۈندىن - كۆرۈنگە تۆۋەنلىمەكتە؛ مەسىلەن: شەرقى تۈركىستاننىڭ خوتەن ۋىلايىتىدە 1991- يىلغا قارىغاندا 1992- يىلى 11مىڭ 739 نەپەر بالا كەم تۇغۇلغان (1991- يىلى تۇغۇلغان بالا 31مىڭ 439 نەپەر، 1992- يىلى تۇغۇلغان بالا 19مىڭ 700 نەپەر).

1992- يىلى بۇ ۋىلايەتتىن مەجبۇرى تۇغماس ئوپېراتسىيىسى (ئەرلەرنىڭ ئۇرۇقدانى، ئۇرۇق ئۆتكۈزۈش نەيچىسى؛ ئاياللارنىڭ تۇخۇمدانى، بالىياتقۇ قاتارلىق كۆپىيىش ئەزالىرى كېسىپ ئېلىپ تاشلىنىدۇ) قىلىندۇرۇلغان ئەر - ئايال 27 مىڭ 900 نەپەر ئادەم! مۇشۇ يىلى بۇ ۋىلايەتتىن ئانا قورسىقىنى يېرىپ ئېلىۋېتىلگەن 4ئايلىقتىن 3ئايلىقچە بولغان، تېخى بۇ يورۇق دۇنيانى كۆرۈش نېسىپ بولمىغان بىگۇناھ مەسۇم جانلار 7 مىڭ 100 نەپەر!!!

گۇما ناھىيە نىشاندا يېزا 6- كەنتتىكى دىلەتخان دېگەن ئايالنىڭ 3 بالىسى بولۇپ، 1993- يىلى 2- ئاينىڭ 14- كۈنى بىر ئوغۇل تۇغقان. بۇ پىلاندىن سىرت تۇغۇلۇپ قالغان بالا ئۈچۈن، ئائىلىسىدىكى بارلىق بىساتىنى سېتىپ، جازا لاش ھەققىنى تۆلىدى، بوشانغىلى تېخى 5 كۈن بولغان بۇ ئايالنىڭ قورسىقىنى يېرىپ بالىياتقۇسىنى ئېلىۋەتتى، بۇ ئايال بالىياتقۇسى ئېلىۋېتىلىپ 3 كۈندىن كېيىن ئۆلدى!

1993- يىلى 1- ئايدا، گۇما ناھىيە كۆك تېرەك يېزىسىدا 3ئايلىقتىن يۇقۇرى قورساق كۆتەرگەن (قورسىقىدىكى ھامىلە 3ئايلىقتىن يۇقۇرى بولغان) ئايال 67 نەپەر بولۇپ، تۇغۇپ بولغان 5ئايالدىن «ئارتۇق» تۇغۇپ قويغانلىقى ئۈچۈن 17 مىڭ يۈەن جازا لاش ھەققى تۆلىتىلدى، قالغان 62 نەپەر ئايالنى 4- ئاينىڭ 20- كۈنلىرى ئوپېراتسىيىخانىغا سۆرەپ ئەكىرىپ، دات - پەرياتلىرىغا قارىماي قورساقلىرىنى يېرىپ، ھامىلىلىرىنى (ئۇلارنىڭ جىگەرپارىلىرىنى) ئېلىۋەتتى!!!

1993- يىلى 4- ئاينىڭ 18-، 19-، 20-، 21-، 22- ۋە 23- كۈنلىرى، گۇما ناھىيە كۆكتېرەك يېزا بازىرى ئاممىنىڭ كىشىنىڭ قەلبىنى لەرزىگە سالىدىغان دات - پەريات، ئېچىنىشلىق ئىڭراش ۋە يىغا - زار، ئاۋازلىرى قاپلىدى، چۈنكى بۇ يەردە پەرزەنت يۈزى كۆرۈش ئارزۇسىدا قەلبى چوغ بولۇپ يېتىۋاتقان ياش قىزلار، قىزكۆرۈپ ئوغۇل كۆرۈش تەشنالىقىدا پۇچىلىنىۋاتقان ئىناق ئەر - خوتۇنلار، پەقەت بىر، پەرزەنت تەلەپ قىلىپ كىنچە - كۈندۈز خۇداغا ئىلتىجا قىلىۋاتقان جۈۋانلاردىن بولۇپ 623 نەپەر شەرقى تۈركىستانلىق بىچارە مەزلۇملار، ئۆمۈۋايەت پەرزەنت كۆرۈش بەختىدىن مەھرۇم بولماقتا ئىدى!!!

ئاھ! ئاياتنىڭ گۈللى قىزلار! ئاھ! ئاياتلىقنىڭ مەنبىئى ئانىلار!!!

ئاھ! ئاياللىرىغا ئىگە بولالمايۋاتقان ئەركىشىز ئاتىلار!!!

بۇ يىل 4- ئاينىڭ 26- كۈنى، گۇما ناھىيە مەركىزىدىكى چوڭ جامەنىڭ تېمىغا مۇنداق بىر تەشۋىق ۋەرىقى چاپلاندى:

«تۇغۇت چەكلەش جىنايىتى ئەمەلدىن قالدۇرۇلسۇن!
خىتايلار شەرقى تۈركىستاندىن چىقىپ كەتسۇن!»

ئەسلىدە بۇ تەشۋىق ۋەرىقىنى، شەھەرلىك 1- باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدىن تۆمەر ئوسمان، غوجەمەت تۇرمەمەت، ئەخمەتجان، يۈسۈپجان، ئابابەكرى ئابلىكىم، ئابدۇلھەپىز ئابلىكىم، مەمتىمىن ئابدۇقادىر (چوڭى 12 ياش، كىچىكى 8 ياش) ئىسىملىك ئوقۇغۇچىلار يازغان ئىكەن.

ساقچىلار بۇ بالىلارنى تۇتۇپ كېتىپ، «نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلدىڭ؟ كىم شۇنداق قىلىشقا بۇيرىدى؟» دەپ سورىغاندا، ئابابەكرى: «ھېچكىم بۇيرىمىدى، بىز ئاتىلىدىكىلەر ئانامنىڭ قىز تۇغۇشىنى ئارزۇ قىلاتتۇق، ئەگەر ئانام بۇ قېتىم قىز تۇغسا، ئىسمىنى «ئارزۇ» قويماقچى بولغان ئىدۇق. ئانام تۇغۇش ئۈچۈن دوختۇرخانىغا كىرگەندە، ئۇكامنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىشتى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئاشۇنداق قىلدىم!» دەپ جاۋاپ بەردى. بۇ بالىلار ھازىر تۈرمىدە ئەركىنلىك ئۈچۈن كۆرەش قىلماقتا!

بۇ ئەركىنلىك پەرىشتىسىنىڭ ئوغۇزنۇتى پۇراپ تۇرغان ئاغزىدىن چىققان ھەققانى جاۋاپ، ئەجەبا بىلەرسىنىزكى تەمىتتى چېچىۋاتقان ھېچسىياتسىز مەخلۇقلارنىڭ قەلبىنى (ئەگەر ئۇلاردا قەلب باردېيىلسە) لەرزىگە سالدى ۋە ئۇلارنىڭ خۇنسىز كۆزلىرىدە ياشدانچىلىرى پەيدا قىلدى.

بىز يۇقۇرىدىكى ساناقلىق مەلۇماتلاردا پەقەت، چىن كوممۇنىستلىرىنىڭ ئىستاتىسكا قىلغانلىرى بىلەنلا كۇپايىلەندۇق. ئىستاتىسكىغا كىرگۈزۈلمىگەن «پىلانلىق تۇغۇت» پاجىئەلىرى بۇنىڭ سىرتىدا!

2. چىن باسمىچىلىرى شەرقى تۈركىستاننىڭ سودا - تىجارەتچىلىرىنى بۇلاپ تالىماقتا:

مەلۇم، شۇ ئىسمىلىك چىنلىق بىر مۇخبىرنىڭ چىن تىلىدا چىقىدىغان «جۇڭگو غەربى دىيارى ئەدەبىياتى» ژورنىلىنىڭ 1988- يىللىق 9- سانىغا يېزىشىچە، قەشقەر مىللى سودا بازىرىنىڭ بىر چېتىگە دۇكان ئاچىدىغان غوپۇرھاجىم پاكىستاندىن بىر تۇركۈم مونچاق قىلىق ياغلىق ئېلىپ كەلگەن، پاكىستاننىڭ ئۆزىدىلا ھەربىر ياغلىقنى 5.40 يۈەندىن ئالغان، بىراق، تاموژنا قايسى بەلگىلىمىگە ئاساسلاندىكىن، ھەربىر ياغلىق ئۈچۈن 6 يۈەندىن باج ئالغان. شۇ بىرقېتىمدىلا غوپۇرھاجىدىن 250 مىڭ يۈەن باج ئالغان.

1992- يىلى 6- ئاينىڭ 12- كۈنى جۈمە (قۇربان ھېيتنىڭ ھارپا كۈنى) قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ سودا بازىرىدىكى بارلىق تىجارەتچىلەر جۈمە نامىزى ئوقۇش ئۈچۈن مەسچىتكە كىرىپ دەل نامازغا تۇرغاندا، سودا بازىرىغا ئوت كەتتى، 3مىڭ ئىشچى 7 نەپەر كىچىك بالا، 4 نەپەر ئايال ئوتتا كۆيۈپ ئۆلدى ۋە 20مىليون يۈەنلىك تۈرلۈك ماللار كۆيۈپ كۈلگە ئايلاندى، بۇۋەقە بولۇشتىن 5- 6 كۈن بۇرۇن، قەشقەر ۋىلايەتلىك ساقچى باشقارمىسىنىڭ باشلىقى، قارا يۈزمۇنا پىق مامۇتجان بۇ سودا بازىرىغا كىرىپ «بۇسودا بازىرىدا نەچچە پۇللۇق مال بار دۇ؟» دەپ سورىغان ھەم سەت ھىجىيىپ «قاغىلىقلىقلار خېلى باي بولۇپ قاپسىلەر، لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن كۆرەڭلەپ كەتمەڭلار» دەپ كۆزلىرىنى قىزارتىپ چىقىپ كەتكەن. بازارغا ئوت كەتكەن ۋاقىتتا، تور باسۇيى توختاپ قالدى، ئوت ئۆچۈرۈش ماشىنىسىمۇ باشقا ناھىيىگە

داۋامى 3- بەتتە

(مۇستەملىكىچىلەرنىڭ بالا قولى)

"قانلىق قاچىش"

بېشى 2- بەتتە

ئۇ، ئۇ يىتىلدى، دېمەك، ئۇنى ئۇچۇرۇش مۇمكىن ئەمەس!

بۇ ئىنگىدىكى سەۋەپ شۇكى، قاغىلىق خەلقى باشقا ناھىيىلەرگە قارىغاندا بىر قەدەر مىللىي ۋە دىنىي ھېسسىياتى كۈچلۈك خەلق بولۇپ، بۇ ناھىيىدە بىر قانچە قېتىم سىياسىي ۋەقەلەر يۈز بەرگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، خەلقتىن خاتىرجەم بولالمايۋاتقان چىن خىتاي يىلىرى خەلقنى ئىختىسادىي جەھەتتىن مەقسەتلىك بۇزۇپ، زىل مۇيىمەقسەتتى پىلانلاپ، مۇسۇلمانلار نامازغا كەتكەن ۋاقىتتىن پايدىلىنىپ، يۇقۇرى بېسىملىق توك قويۇپ بېرىپ، سودا بازىرىنى ئوت قويۇپ كۆيدۈرۈۋەتتى!

چىن خىتاي يىلىرى ئوت قويۇش، بۇلاش - تالاشلار بىلەن، شەرقى تۈركىستان خەلقىنى ماددىي زىيانغا ئۇچۇراتتى. بىراق، بۇ خەلقنىڭ قەلبىدىكى ئۆز دۈشمىنىگە بولغان ئۆچمەنلىكنى، ئەركىنلىك، ھۆرلۈك ۋە ئەركىنلىككە بولغان تەشنالىقنى ھەرگىز يوق قىلالمايدۇ!

3. ئەپسى بالا چىن خىتاي يىلىرى شەرقى تۈركىستاننىڭ مول تەبىئىي بايلىقلىرىنى بۇلاش - تالاش بىلەنلا قانائەتلىنىپ قالماي، زىمىنى مۇنبەت بۇ ئۆلكىنىڭ ئاشلىق مەھسۇلاتلىرى، مايلىق دانلىرى ۋە تۈرلۈك مېۋە - چېۋىلىرىنى بۇلاپ - تالىماقتا، شەرقى تۈركىستان دېھقانلىرىنى سەرەتان ئىسسىق ۋە زەمىستان سوغۇقلاردا ھاشارغا سېلىپ ئەزمەكتە!

شەرقى تۈركىستان دېھقانلىرىنىڭ بىر يىل باش كۆتۈرمەي توپىلايدىغان سېلىنىپ ئىشلەپ تاپقان - تەرگىنى "يەر بېجى، سۇ بېجى، دېھقانچىلىق بېجى، ئورمانچىلىق بېجى، چارۋا بېجى، ئولتۇراق ئۆي بېجى، نوپۇس بېجى" قاتارلىق ئاتالمىش "باج - سېلىقلار"غا كېتىدۇ. شۇنداق قىلىپ، ئاز بىر قىسىم مېھنەتكەش دېھقانلارنىڭ يېمەك - ئىچمىكى كېلەر يىلغا ئۇلاشمايدۇ. قالغانلىرى چارىسىز باشقىلاردىن قەرز ئېلىشقا ۋە چىن خىتاي يىلىرىنىڭ "ئالىجاناپلىق" بىلەن قۇتقۇزۇش بېرىلمىگە مەجبۇر بولىدۇ! شەرقى تۈركىستان خەلقى باي تۇرۇپ گاداي، خوجايىن تۇرۇپ مالاي!

شەرقى تۈركىستان خەلقىدىن خاتىرجەم بولالمايۋاتقان رەزىل چىن خىتاي يىلىرى، خەلقىمىزگە تاشقى دۇنيانى ئويلاش پۇرسىتى قالدۇرماسلىق ئۈچۈن، ھەر تەبىقە كىشىلەرنى ھەرخىل نەيرەڭلەر بىلەن مەنىلىك قىلىپ بىخوتلاشتۇرۇش ئۇسۇللىرىنى ئىشقا سېلىۋاتىدۇ!

"جەنۇبى شىنجاڭ" دەپ ئاتالغان شەرقى تۈركىستاننىڭ جەنۇبى تېررىتورىيىسىدە 1990- يىلدىن باشلاپ كەڭ كۆلەمدە "ھاشار" دولقۇنى كۆتۈرۈلدى. نەچچە يۈز ئادەم شۇ "ھاشار" دولقۇنلىرىدا ھاياتىدىن ئايرىلدى ۋە ئايرىلماقتا!

قەشقەر شەھرىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان يېڭىسار ناھىيىسى قەدىمى شەھەر، خەلق ئوغلانى، مىللىي مۇجاھىت، پېشقەدەم ئىنقىلاپچى ئەيسا يۈسۈپ ئالپ تېكىننىڭ كىندىك قېنى تۆكۈلگەن جاي. بۇ ناھىيىنىڭ ھازىرقى ھاكىمى زىڭ پەملىلىك خىتاي ئىنتايىن مەللەتچى، قانخور بىر ئەبلەخ بولۇپ، ئۇ بۇ ناھىيە خەلقىنى كېچە - كۈندۈز ھاشارغا سېلىش بىلەن ئەزمەكتە! 1991- يىلى 12- ئايدا زىڭ دېگەن ئەبلەخ بۇ ناھىيىدە ئومۇمى يۈزلۈك "ھاشار" قوزغاپ، سۇ ئېلېكتىر ئىستانسىسى قۇرۇش باھانىسى بىلەن خەلققە ئىنتايىن ئېغىر كۆلپەتلەرنى كەلتۈردى. ئابدۇللا ئاخۇن، ئابدۇكېرىم ئاخۇن قاتارلىق دېھقانلار شۇ ھاشاردا سوغۇقتىن توڭلاپ ئۆلدى. تۇرغۇن دېھقانلارنىڭ پۇت - قول ۋە يۈز - قۇلاقلىرى قاتتىق سوغۇقتىن ئۈششۈپ تاكا بولغى!

1992- يىلى مارت ئېيىدا، گۇما ناھىيىسىنىڭ موكۇيلا يېزىسىدا چوڭ "ھاشار" دولقۇنى كۆتۈرۈلدى. بۇ قېتىمقى ھاشاردا، ئابلىمىتخان، تۇرمەتخان، قادىرخان ئىسىملىك 3 نەپەر دېھقان سەرەتان ئىسسىقتا ئۆلۈپ كەتتى! شۇ يىلى بۇ يېزىدىن 200 ئائىلىلىك دېھقان ئۆز يۇرتلىرىنى تاشلاپ باشقا جايلارغا قېچىپ كەتتى!

يەنە شۇ يىلى 3- ئايدا، بۇ ناھىيىنىڭ كۆكتېرەك يېزا دولان مەھەللىسىدىن ئابدۇللا قادىر، ئابلىكىم مۇھەممەت قاتارلىق بەش نەپەر دېھقان ھاشاردا ئۆلدى! بۇ قېتىمقى ھاشاردىن رۇخسەتسىز قايتىپ كەلگەن كىشىلەرگە گۇما ناھىيىسىنىڭ كۆكتېرەك يېزىسىدا چوڭ يىغىن ئېچىپ، بىر - بىرلەپ جازا بەردى. بۇ قېتىمقى "جىنايەتچىلەرنى" جازالاش يىغىنىدا، بۇ يېزىنىڭ 15- ۋە 16- كەنتلىرىدىن مەمتىمىن مەخسۇم، ئابدۇرېشىت مەمەت، ھېكىم نىياز، ئابلىمىت مەخسۇت، ئابلىكىم ھاجى، ھەبىبۇللاخان، پەيزۇللا ئابلى، ئىبراھىم مەتتىلى، ئەخمەتجان، مەخسۇت ھوشۇر، ئابلىمىت سەمى قاتارلىق دېھقانلار بىر يىللىقتىن ئۈچ يىللىقچە تۈرمىگە قامالدى، مەمەت ئاۋۇت، مەمەت سېيت قاتارلىق 30 دېھقان 6 ئايلىق رېجىمغا تاپشۇرۇلدى!

4. شەرقى تۈركىستاندىكى ئىسلام دىنى مۇخلىسلىرىنىڭ ئېچىنىشلىق ئەھۋالى ۋە بىگۇناھ ياشلارنىڭ ئاستۇرۇلۇشى:

شەرقى تۈركىستاندىكى تۈرلۈك ئىرقىغا مەنسۇپ ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، ئۆزبەك، تاتار خەلقلىرى، مىلادىيە 920- يىلىدىن ئېتىبارەن ئىسلام دىنىغا ئېتىقات قىلىدۇ. ئۇلار بۇ مۇقەددەس دىننى قوغداش، ھىمايە قىلىش يولىدا ئاجايىپ باتۇرلۇقلارنى كۆرسەتتى ۋە چوڭ قۇربانلارنى بەردى. ئىسلام دىنى ئۇلارنىڭ ھاياتى، ئۇلارنىڭ كۆز قارىچۇغى! چىن باسمىچىلىرى شەرقى تۈركىستاننى مۇستەملىكە قىلىۋالغان 1949- يىلىدىن بېرى، مۇسۇلمانلار كۆز قارىچۇغىدەك ئاسراپ كېلىۋاتقان بۇ مۇقەددەس دىن زور بېسىملارغا ئۇچرىدى. ئىسلام دىنى مۇخلىسلىرى تۈگىمەس ئازاپ - ئوقۇبەتلەرگە دۇچار بولدى. ناماز ئوقۇغانلىقى، رامىزان تۇتقانلىقى ئۈچۈن تۈرمىلەرگە قامالدى ۋە ئۆلتۈرۈلدى! ناھايىتى 1980- يىللارغا كەلگەندە، چىن كوممۇنىستلىرى خەلقئارا بېسىملارنىڭ تۈرتكىسىدە، شەرقى تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىغا ئاز - تولا دىنىي ئەركىنلىك بېرىشكە مەجبۇر بولدى. ئۇزۇن يىللار يامغۇرسىز قالغان قاغجىراق زىمىن سۇغا تەشنا بولغاندەك، 50 يىل دىنىي پائالىيەتلەردىن مەھرۇم قالغان مۇسۇلمانلار، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن مەسچىت سېلىش، دىنى ئىلىم ئۆگىنىش ئىشلىرىغا ئۆزلىرىنى ئاتتى.

(بۇ كۈنلەر قاچان تۈگەر ؟)

ئەپسۇسكى، بۇ پۇرسەت ئۇزۇنغا داۋاملاشمىدى! نومۇسسىز چىن كوممۇنىستلىرى شەرقى تۈركىستاننىڭ بۆلۈك - پۇشقاقلىرىدىكى دىنى ئىلىم ئۆگىنىش سورۇنلىرىنى كۆرۈپ، تالاق - تالاق بولۇپ كېتىشتى ۋە بۇ سورۇنلارنى تاقاشقا "بۇيرۇق، پەرمان"لارنى چىقىرىپ، دىنى ئالىملارنى جازالىدى!

1990- يىلى 3- ئايدا، شايار ناھىيىسىدىن ئەبەيدۇللا موللامنى دىنى مەكتەپ ئاچقان دېگەن جىنايەت بىلەن، 7 يىللىق تۈرمىگە قامىدى. 70 ياشتىن ئاشقان بۇ پېشقەدەم ئالىم ھازىر تۈرمىدە!

1990- يىلى 6- ئايدا، توقسۇ ناھىيىسىدىن ياسىن ئاشپەزنى مەسچىت سالغان "جىنايەت"ى ئۈچۈن 8 يىللىق قامىدى.

1993- يىلى 2- ئايدا، گۇما ناھىيىسىدە ھەربى خىزمەت ئۆتەۋاتقان ئاقسۇلۇق بىر ياشنىڭ ناماز ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالغان چىنلىق گورۇپپا باشلىقى خىتاي بۇ ياشنى قاتتىق ئۇرغان. بۇنداق ئۇرۇش بىر قانچە قېتىم بولغانلىقتىن، بۇ خورلۇققا چىدىمىغان بۇ ياش، گورۇپپا باشلىقى خىتاينى تازا ئۇرۇپ ئۆچىنى ئېلىپ، ئاپقۇم يېزىسىغا قېچىپ كەتكەن. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان چىن خىتاي يىلىرى، بۇ ياشنى پەقەت ناماز ئوقۇغان "جىنايەت"ى ئۈچۈن ئېتىپ ئۆلتۈرۈۋەتتى!

مانا قاراڭ، بۇلار شەرقى تۈركىستاندىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆتكۈزگەن "جىنايەت"لىرى ئۈچۈن بېرىلگەن جازالار!!!

دىنى پائالىيەت ۋە دىنى بىلىم ئېلىشتىن مەھرۇم بولغان شەرقى تۈركىستان ياشلىرى، 1990- يىلى چىن ھۆكۈمىتىگە تەلەپ ۋە ئىلتىماس سۇندى. ئۇلار يازغان ئىلتىماسلىرىدا: ("ئاساسى قانۇن"دا، "دىنغا ئېتىقات قىلىش ئەركىنلىكى، ئېتىقات قىلماسلىق ئەركىنلىكى، دىنغا ئېتىقات قىلغۇچىلارنى ئېتىقات قىلمىغۇچىلار كەمسىتمەسلىك، ئېتىقات قىلمىغۇچىلارنى ئېتىقات قىلغۇچىلار كەمسىتمەسلىك" دەپ بەلگىلەنگەن. بىزنىڭ دىنى پائالىيەتلىرىمىزنى توسۇش "قانۇن"غا خىلاپ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىزنىڭ نورمال دىنى پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىشىمىزغا رۇخسەت قىلىنسا ئىكەن) دېگەن تەلەپنى قويغان. بىراق، يۈزسىز چىن كوممۇنىستلىرى شەرقى تۈركىستان ياشلىرىنى "ئاشۇ ئىلتىماس"نى سۇنغانلىقى ئۈچۈنلا جازالىدى ۋە تۇتقۇن قىلدى! 1990- يىلى 3- ئايدا، دىنى مەكتەپتە ئوقۇغانلىقى ۋە چىن ھۆكۈمىتىگە ئىلتىماس سۇنغانلىقى ئۈچۈنلا، خوتەننىڭ قاراقاش ناھىيىسىدىن، ئەخمەت ئەيسا، ئابدۇقادىر ھاجىم، ئابابەكرى، ئىمام قارى، قارى مەخسۇم، ئاتاۋۇللا...، گۇما ناھىيىسىدىن، ئابلىكىم ھوشۇر، ئابلىمىت مەمەت ....، قاغىلىقتىن، ئالىمجان قارى ھاجىم، ئۆمەرجان مەخسۇم، ئابدۇراخمانجان ھاجىم، ئېلى ئىمىن، ئابدۇقادىر ئەيۇپ ....(بۇلار 50 ياشتىن ئاشقان ياشانغان كىشىلەر)، يېڭىساردىن ئىسمايىل ھاجى، ئابدۇسەمەت ....، قەشقەردىن، ھەسەن مەخسۇم؛ ئابدۇقادىر ياپچان، مەمتىمىن ....، كۈچادىن، ئېزىز قۇربان، غالىپجان، بەكرى، ياسىن ئابلا، ئەخمەت ئېلى، مەسچىت ئەپەندىدىن، مۇھەممەت نەمەت،

داۋامى 4- بەتتە

" قانلىق فاجىئە "

بېشى 3 - بەتتە

ئابدۇراخمان شائىر، ئابدۇرىشىت، سەمەت قارى، ئابدۇرەھىمجان.....، شايا ردىن، مەجىت، ئابدۇراخمان باقى..... كور[illegible]دىن، ئابدۇكېرىمجان، ئىسنا يىتۇللا..... تۇرپان - پىچاندىن، نىزامىدىن.....غولجىدىن،

نۇرمۇھەممەت.....قاتارلىق 123 نەپەر ياشنى 3 يىللىقتىن 11 يىللىق - قىچە تۈرمىگە قاماپ، بۇلارھازىر قاراڭغۇكامىردە ئۆمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش لاگىرلىرىدا جازالانماقتا!!! بۇگۇناسىز ياشلارنىڭ ئېچىنىشلىق پاجىئەلىرىنى كۆرگەن شەرقى تۈركىستان خەلقى، شەرقى تۈركىستاندىكى ياشلارنىڭ دەستى داھىسى، ئوت يۈرەك قەيسەر مۇجاھىت كېرەم ئابدۇۋېلىنى (كۇچاردىن، 35 ياش) يوشۇرۇپ قالغان بولسىمۇ، ئەمما 1990 - يىلى 11 - ئايدا ئۇ، كېرەم، ئوسمان قارى، ئەركىن قاتارلىق ئىسلاھاتچى ياشلار بىلەن بىرگە يوشۇرۇتۇپ تۇرغان يېرىدىن تۇتۇپ كەتتى! بۇشىر يۈرەك مۇجاھىت ھازىر ئۈرۈمچى تۈرمىسىدە قاتتىق جازاۋە ناچار تۇرمۇش دەستىدىن پالەچ بولۇپ قالدى! بىر قانچە قېتىملىق تۇتقۇندىن ساقلىنىپ قالغان خەلقىمىزنىڭ ئۈمىت يۇلتۇزلىرى، ئەمىلىيا ئالىيە تەچى ياشلىرىمىزدىن ئابلىمىت تالىپ، (كۇچاردىن، 32 ياش)، ئىسلامجان مەجىت (توقسۇدىن، 23 ياش)، ئوبۇلقاسىم يۈسۈپ (كۇچاردىن، 35 ياش)، ئابدۇللاغازى (قاغىلىقتىن، 25 ياش)، مۇتەللىپ (قومۇلدىن، 23 ياش)، مۇھەممەت ئالىم (شايا ردىن، 24 ياش)، ئابلىكىم ھەسامىدىن (قاغىلىق - تىن، 30 ياش)، دىنى ئالىم مەمتىمىن ئابدۇۋېلى (كۇچاردىن، 25 ياش) قاتارلىق ياشلارنى 1992 - يىلى 7 - ئايدا تۇتۇپ كەتتى، بۇلارمۇھازىر ئۈرۈمچى تۈرمىسىدە قاتتىق جازالانماقتا!!!

بۇقاردىلىك قاتىشتىك باستۇرۇش ۋە تۇتقۇنلاردىن ئۆزۈۋە تىنىدە تۇرۇش ئىمكانىيىتى قالمىغانلىقىنى سەزگەن پارلاق تىلەك ياش دىنى رەھبەر ئابدۇرۇس ئۆمەر (قاغىلىقتىن، 37 ياش) چەتئەلگە چىقىپ پانالىنىش مەقسىدىدە، 1992 - يىلى 3 - ئايدا، مەمتىمىن سېيىت (كۇچاردىن، 23 ياش)، تاھىرجان (كۇچاردىن، 23 ياش)، مۇھەممەت يۈنۈس (كۇچاردىن، 25 ياش)، خېلىل ئالتۇن (كۇچاردىن، 37 ياش)، ئابلىمىت (قاغىلىقتىن، 25 ياش)، مۇتەللىپجان (قاغىلىقتىن، 27 ياش)، ئوبۇل (قاراقاشتىن، 21 ياش) قاتارلىق ئۆزۈۋە تىنىدە تۇرۇش ئىمكانىيىتى بولمىغان 23 ياش) قاتارلىق ئۆزۈۋە تىنىدە تۇرۇش ئىمكانىيىتى بولمىغان ياشلارنى باشلاپ، قەدىمى لاداخ يولى ئارقىلىق ئافغانىستانغا قاراپ يولغا چىققىنى، بىراق، ئىنلارنىڭ ماتىقىلىقى بىلەن بۇلارنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ قالغان چىن كوممۇنىستلىرى، 3 - ئاينىڭ 16 - كۈنى ئۈرۈمچىدىن «قارا قۇرغۇي» ناملىق مەخسۇس كۆرەشچى ئايروپىلان بىلەن ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ بېرىپ، شەرقى تۈركىستان بىلەن ئافغانىستان چېگرىسىدا (قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ مازار رايونىدا) ئېغىر تېپتىكى ئۇرۇش قوراللىرى بىلەن دەھشەتلىك توپقا تۇتتى! مۇتەللىپجان، مۇھەممەت يۈنۈس، تاھىرجان قاتارلىق ياشلار نەق مەيداندا شېھىت بولدى! ئابدۇرۇس ئۆمەرنىڭ 4 يېرىگە ئوق تېگىپ، قاتتىق يارىلاندى! قالغان ياشلارمۇ قاتتىق يارىلىنىپ، ئۈرۈمچى تۈرمىسىگە ئېلىپ كېلىندى. بۇ ئىنقىلاپچى ياشلار ھازىر ھەرخىل جازا قوراللىرى بىلەن دەھشەتلىك جازالانماقتا!! بۇۋەھشىيانە باستۇرۇشلار دەستىدىن جىگەرپارىلىرىدىن ئايرىلىپ قالغان ئاتا - ئانىلار، ئىنسان قېلىپىنى لەرزىگە سالىدىغان مۇڭلۇق قوشاقلىرى بىلەن بوزلىماقتا! بىر ياش ئاتىسى بىلەن كۆرۈ - شەلمىگەنلىكىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن مۇڭ - زارىنى ئىپادىلەپ مۇنداق شېئىر يازغان:

ھەجەپ جىگەرىم زالىم زۇلمىدىن ھەسرەتتە - خار بولغان بالام،
«ئاھ! ئاتاڭ قايدا سەن؟»دەپ ھۆرلۈككە زار بولغان بالام!
تار باغرىمغا پاتقان بېشىڭ كەگرى جاھانغا پاتمىدى،
ئاھ! ئوت كۆڭلۈڭنىڭ ھېچبىرى ئاچىلماي سۇلغان بالام!

راس ئەمەسمۇ؟ بالا ئەمەسمۇ؟ جان ئەمەسمۇ؟! ئوت ئايقۇرساق كۆتۈرۈپ مېڭىپ چاپقاچۇق قىلىپ، يەنە ئەمرەت - ھەسرەتكە قالغان ئۆزۈڭ ئەمەسمۇ؟

يۇقۇرىدىكى ئىنىلغان ياشلارغا ئوخشاش - تۇتقان ۋە دەۋەت بولۇپ قالغان «جىنايەت» ئى ئۈچۈن، قاغىلىقتىن: نۇرمۇھەممەتجان، قۇددۇس ھاجىم، ئاتاۋۇللا ھاجىم، ئابلا ئابدۇراخمان، ئەركىنجان، مەجىت تۇرۇپ، مېھرىگۈل، ئايىمخان.....؛ كۇچاردىن: ئەركىن، ئەخمەتجان، ئابدۇۋېلى كېلى، ھۆرنىساخان، نۇرنىساخان، تۇردىخان... قاتارلىق 50 تىن ئارتۇق ئادەم، كۇچا، قاغىلىق، ئۈرۈمچى تۈرمىلىرىدە ياتماقتا!

ئاھ! ئەركىنسىز ئىنسانلار، ئاھ! بەختسىز شەرقى تۈركىستان!
كۆز يېشىڭ قاچان توختۇغۇسى؟ گۈزەل گۈلىستان!

خەلق ئاراغا مۇراجەت:

خەلقئارادىكى (بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى، تۈركىيە، ئامېرىكا، قىرغىزىستان، قازاقىستان، ئىسلام كېڭىشى تەشكىلاتى) ئىنسان ھوقۇقلىرى تەشكىلاتى ۋەكالىتىسىلىرىگە: ئېزىلىۋاتقان خارمىللەت - 21 - ئەسىردىكى خار مىللەت شەرقى تۈركىستان خەلقى شۇنداق مۇراجەت قىلىدۇكى، ئەي ئىنسانپەرۋەر، ئاق كۆڭۈل كىشىلەر، ئەي ئەركىن دۇنيا ئۈچۈن كۆرەش قىلغۇچى ئەزىمەتلەر، ئەي تۈرلۈك دۇنياسى ئەي ئالىجاناپ ئىنسانلار! چىن كوممۇنىستلىرى زۇلمى ئاستىدا دەپسەندە بولۇۋاتقان ئەشۇ ئەركىنلىك كۆرەشچىلىرىنى ياۋۇز چىن كوممۇنىستلىرىنىڭ بېسىم ئىشلىتىپ ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇۋېلىڭلار!!! ئەشۇ پىداكار ئەزىمەتلەرنى كۆز ئالدىڭلارغا كەلتۈرۈپ بېقىڭلار!!! ئېزىلىۋاتقان مىللەت نىجاتى - پەرياتلىرىغا ئىنسانىي قولۇڭلارنى سېلىپ قويۇڭلار! رەھمەت سىلەرگە ئاق كۆڭۈل، ئەركىن دۇنيا كىشىلىرى!!!

«شەرقى تۈركىستاندىكى ئەركىنلىك ئۈچۈن كۆرەش قىلغۇچى ئەزىمەتلەردىن!»

قازاقىستان لوپنورنىڭ قۇربانى

بېشى 1 - بەتتە

ئاپرېل ئاتىتىش، ئاسادېپ ن، بۇيەرنەردىكىنى دەتەبىنە تىشكى ياد روللۇق بۇلغۇنۇشنى تەتقىق قىلىش مەركىزى «نىڭ بىرخادىمى باياق قىلىپ ئاپرېل تەكشۈرگەن تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە، بۇيەرمەردىكىدە يادرولۇق بۇلغۇنۇشنىڭ كېلىپ چىققان زەھەرماددىسى بارلىقىنى بايقىغان. بۇتەكشۈرۈش تەجىسى ئالىملارنى ھاڭ - تاڭ قالدۇرغان. نېمە ئۈچۈن ئالماتا شەھەرمەركىزىدە يادرولۇق بۇلغۇنۇش كۆرۈلىدۇ؟ بۇمەسىلىنى ئالىملار كۆپ تەرەپلىمە تەتقىق قىلىش ئارقىلىق، ئاخىرى بۇنىڭ شەرقى تۈركىستاننىڭ لوپنۇردىكى ئاتوم سىنىقىنىڭ تەسىرى ئىكەنلىكىنى تەكشۈرۈپ چىققان. 1963 - يىلى دۇنيادا ئاتموسفېرا قاتلىمىدا ۋە يەر ئاستى مۇقاتلىمىدا ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىشنى چەكلەش كېلىشىمى ئىمزالانغان بولۇپ، قىزىل چىن بۇكېلىشىمگە ئىمزا قويۇشنى رەت قىلغان ھەمدە تاكى بۈگۈنگىچە لوپنۇردا ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىشنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەنلىكى، روسىيە ئالىملىرى مۇنداق بىر قانۇنىيەتنى بايقىغانكى، ھەرقېتىم لوپنۇردا ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىلغاندا، ئالماتا ئاتامەكشىلەرنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى بىرا قالا يۇقىرىلاپ كەتكەن ئىكەن: 1980 - يىلى لوپنۇردا ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىلغاندا، 1981 - يىلدىن 1982 - يىلىغىچە ئالماتا شەھرىدە بوۋاقلارنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى شىددەت بىلەن ئۆرلەپ، 100 دە 40 پىرسەن ئاشقان! بۇنۇختا، روسىيە ئالىملىرىنىڭ قارىشىنىڭ توغرۇلىقىنى ئىسپاتلىدى. لوپنۇردىكى ئاتوم سىنىقىنىڭ قازاقىستانغا بۇقەدەر زور تەسىرى ۋە زىيىنى بولغان يەردە، شەرقى تۈركىستانغا نەقەدەر زور بالايى - قازالارنى ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش ئانچە قىيىن ئەمەس! قىزىل چىن ئىشغالىيىتىدىن كېيىن، شەرقى تۈركىستاندىكى يەرلىك خەلقنىڭ توپوستىنىڭ ئېشىش سۈرئىتىنىڭ ناھايىتى تۆۋەن

بولۇشى، تارىختا ھېچ كۆرۈلۈپ باقمىغان غەيرى كېسەللىكلەر، قىسقا مەزگىلدە، غەيرى تېپلىق جىگەر كېسىلى، 2 - تومۇرلۇق كېسەل، قاتارلىق ۋابالارنىڭ قۇيرۇقى ئۈزۈلمەي پەيدا بولۇپ تۇرۇشى، مۇ - ھۆ - چۆپ، سەرتىق ئۆسۈشنىڭ يىلدىن - يىلغا ناچارلاپ كېتىشى، تۇپراقنىڭ قۇملىشىش سۈرئىتىنىڭ يىلىغا ئىككى كىلومېتىرلىق سۈرئەت بىلەن تېز ئېشىپ بېرىشىنىڭ سەۋەبلىرى، دەل لوپنۇردا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ئاتوم سىناقلىرىنىڭ تەسىرىدىندۇر!

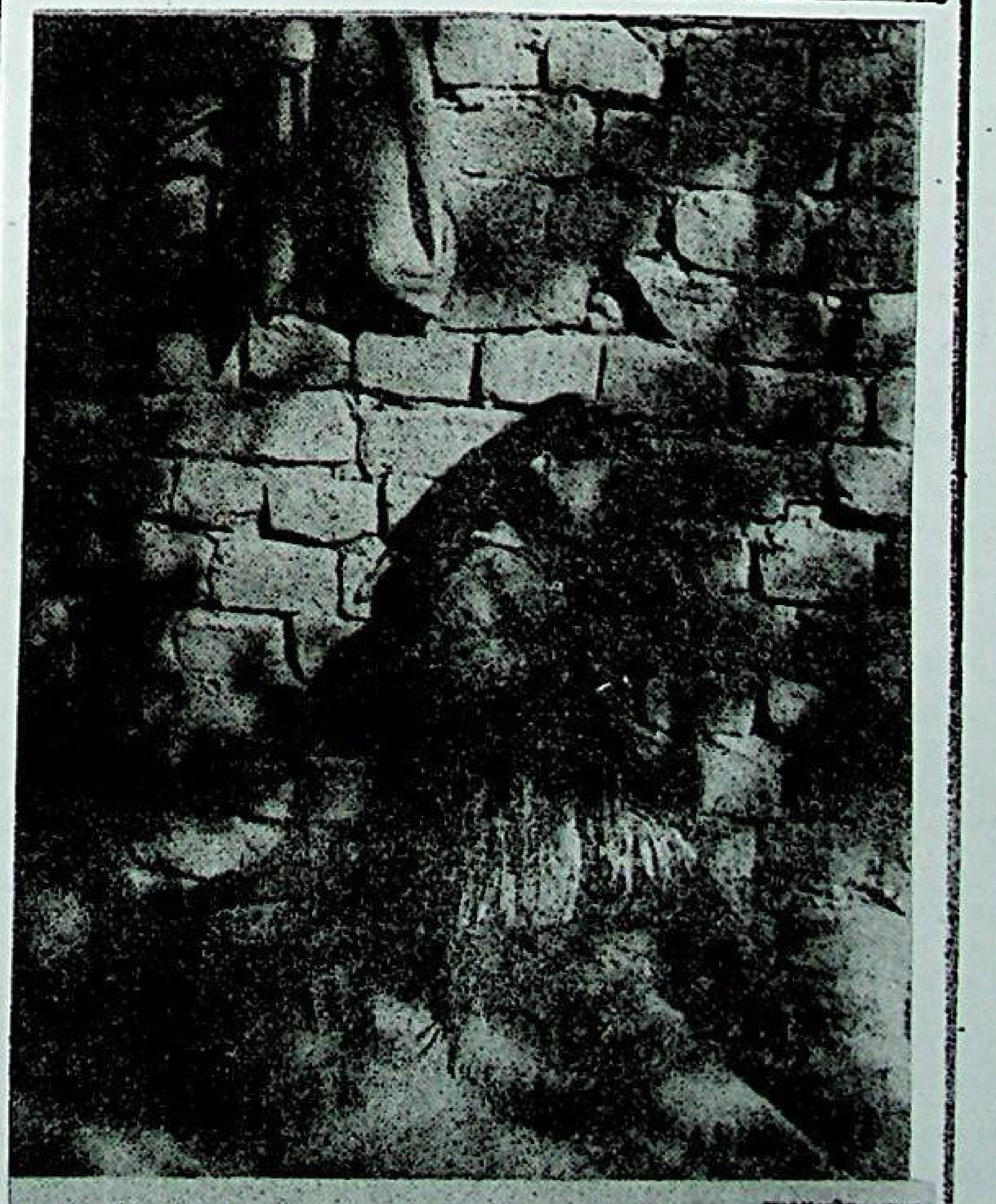

(نامراتلىقتىن ئوقۇشسىز قالغان ئۇيغۇر ئۆسمۈرلىرى تېغىدا ئانىلە ئىشلىرىنى قىلىشقا مەجبۇر بولماقتا)

ئاچقىسى ئاتنىڭ ئاشماس، باشتا مانىڭ بىلمىسى بىلمەسلىك

شەرقىي تۈركىستان دەۋاسىدىكى كەسكىن ئىستىقلالچىلار توغرىسىدا قىسقىچە قاراشلىرىم

ئەنۋەر رەخمان

44 يىلدىن بۇيان، بولۇپمۇ شەرقىي تۈركىستاننىڭ سىرتىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان مۇستەقىللىق ھەرىكىتىگە تەزەر سالىدىغان بولساق، بۇ ھەرىكەتلەر پەۋقۇلئاددە مۇۋاپىقىيەتلىك بولالمىغان جايىمىز بىر ھەرىكەت سۈپىتىدە كۆزىمىزگە چېلىقىدۇ. بىر تەرەپتىن، بىز تېخى ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرىمىز ۋەتەن ئىچىدىكى خەلقىمىزنىڭ ھېچتەرەپكە قارىماي ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرىگە ناھايىتى ئاز ئىلھام بېرەلىدى، چۈنكى ھۆكۈمىتىنىڭ نەزىرىدە بىز ھېچ بىر زامان ئۇلارغا تەھدىت پەيدا قىلالايدىغان دەرىجىگە يەتمىدۇق، ۋەتەن ئىچىدىكى كۆپلىگەن كىشىلەر ھەتتا بىزنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىمىزنى بىلمەيدۇ. بىر جۈملە سۆزگە يىغىنچاق قىلغاندا، بىز ناھايىتى ئاجىز قالدۇق. يەنە بىر جەھەتتىن بىز خەلقىمىزنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى دۇنيا جامائەت-چىلىكىگە يەتكۈدەك دەرىجىدە تونۇتالمىدۇق، تاشقى دۇنيادا بىز ناھايىتى كىچىك، ھەتتا بىلىنمىگەن بىر مىللەت قاتارىدا!

ئىشلىرىمىزنىڭ بىز ئۈمىت كۈتكەندەك تېز قىلالمىسلىقىدا، بىر سەۋەپ بار بولۇپ، ئۇلارنى بىر - بىرلەپ تىزىپ چىقىشقا ھاجىتى يوق دەپ قارايمەن، ئەمما، ھالقىلىق بەزى مەسىلىلەرنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش ناھايىتى زۆرۈر، مېنىڭچە شۇنداق بولغاندا بىزنىڭ ھەرىكىتىمىز يېڭى بىر مۇددەتتە قەدەم قويغان بولىدۇ. تۆۋەندە مەن، ھازىرغىچە ئەل قارىلىپ كەلگەن كەسكىن ۋە ئىشتىن سىرتقى ئىستىقلالچىلار ھەققىدە ئۆز كۆز قاراشلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويماقچى.

مېنىڭ ئىشتىن سىرتقى ئىستىقلالچى ھەققىدىكى تەبىرىم: بىزنىڭ ھەرىكەتلىرىمىزنى قوللايدىغان، ھەم لۆم ھەرىكەتلىرىمىزگە قاتنىشالايدىغان، ماددىي ياردەم قىلالايدىغان كىشى بولۇپ، بۇ كىشىلەرنىڭ مۇۋاپىق كەسپى ۋە تىجارىتى بار، شۇڭا بۇلار ھەردائىم بىزنىڭ ھەرىكىتىمىزگە قاتنىشىپ كېتەلمەسلىكى مۇمكىن.

كەسكىن ئىستىقلالچىلارغا بېرىدىغان تەبىرىم: بۇ ھەرىكەت ئۈچۈن ئۆزىنى ئاتىغان كىشىلەر بولۇپ، پەقەت بۇ ھەرىكەتلەر بۇ كىشىلەرنىڭ خىزمىتى بولغاندىلا، ئاندىن ئىستىقلالچىلىقتىن سۆز ئاچقىلى بولىدۇ. بۇ ئىستىقلال ئەلۋەتتە مىللىتىمىزنىڭ مۇستەقىللىقى ۋە ئازادلىقى ئۈچۈن بولىدىغان ئىستىقلال. ماقالامنىڭ بېشىدا سۆزلىگىنىمدەك، بىزنىڭ مۇستەقىللىق ھەرىكىتىمىزنىڭ غايەت زور بىر نەتىجىگە ئېرىشەلمىگەنلىكىنىڭ سەۋەپلىرىدىن بىرى مېنىڭچە دەل كەسكىن ئىستىقلالچىلارنىڭ كەملىكىدۇر. دەسلەپكى يىللاردا بىزنىڭ بەزى يولباشچىلىرىمىز بەينى، مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا، ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن، مۇھەممەت رىزا بەكىن قاتارلىق پېشقەدەملىرىمىز مىللىتىمىزنىڭ دەۋاسى ئۈچۈن ئۆزىنى بېغىشلىغان ھالدا خىزمەت قىلدى، بىراق، كېيىنكى بىر قانچە يىللاردا، ئارىمىزدا مەخسۇس مۇشۇ دەۋا بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئىستىقلالچىلىرىمىز بولماي قالدى، نەتىجىدە، بىزنىڭ مىللىي ھەرىكىتىمىز ئاساسەن ئىشتىن سىرتقى ئىستىقلالچىلارنىڭ تىرىشچانلىقى بىلەن يۈرگۈزۈلۈپ كەلمەكتە. بىزنىڭ مۇستەقىللىق ھەرىكىتىمىزدە كەسكىن ئىستىقلالچىلارنىڭ كەم بولۇشى، تەشكىلاتلىرىمىزنى پالەچ ھالغا چۈشۈرۈۋاتقان ۋە ھەرىكەتلىرىمىزنىڭ بىر ئىزدا تۇرۇپ قېلىشىغا سەۋەپچى بولۇۋاتقان موھىم بىر ئامىل. مېنىڭچە بۇنى تۆۋەندىكى بىر قانچە نۇقتىغا يىغىنچاق قىلىش مۇمكىن:

1. پالەچ تەشكىلاتلار: بىز يېقىنقى ئەھۋالنى مىسال قىلايلى، ئۆتكەن يىل دىكابىر ئىستانبۇلدا ئۆتكۈزۈلگەن شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى ئۇلۇق مۇۋاپىقىيەتلەرگە ئېرىشتى، ئەمما، نىزامنامە تۈزۈش ۋە قانۇنلاشتۇرۇش خىزمەتلىرى ئۈچۈن مەخسۇس ئادەم بېكىتىلمىگەنلىكى ئۈچۈن، قۇرۇلتايدا ئېلىنغان قارارلارنىڭ ھېچبىرى ئەمەللەشمىدى، ئەگەر ۋەزىيەت مۇشۇندا قالا داۋام قىلسا، تارىخى ئەھمىيەتكە ئىگە بۇ قۇرۇلتاي خەلقىمىز نەزىرىدە خەلقئارالىق بىر زىياپەت دىگەن تۈس بىلەن خاتىرىلىنىدۇ، خالاس! بىر تەشكىلات مېنىڭچە بىر بىناغا ئوخشايدۇ، بىر قانچە ئىشتاپ ئۇنىڭ ھۇلىنى تەشكىل قىلسا، مەخسۇس ئادەم ئىشلىمەيدىغان ئىشتاپلاردىن تەشكىل تاپقان تەشكىلات خۇددى ھۇلىسىز بىنادىن باشقا نەرسە ئەمەس!

2. ئېنىق نىشان يوق: 44 يىلدىن بېرى بىز، ۋەتەن خەلقىمىز ۋە ۋەتەن ئىچىدىكى يەرئاستى تەشكىلاتلار بىلەن بىۋاستە مۇناسىۋەت قىلالمىدۇق، بۇ، بىزنىڭ مىللىي ھەرىكىتىمىزدىكى كەچۈرگىلى بولمايدىغان خاتالىق ۋە ئاجىزلىقىمىز! ئەگەر بىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ سىرتىدىكى ۋەزىيەتنى تەھلىل قىلىدىغان بولساق، ھازىرقى ھالدا بىز ھەرقانداق قىلمىغۇ، ۋەتەن ئىچىدىكى خەلقىمىز بىلەن ۋە ياكى تەشكىلاتلىرىمىز بىلەن مۇناسىۋەت تورى شەكىللەندۈرەلمەيمىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىستانبۇلدىكى قۇرۇلتايدىن كېيىنكى ۋەزىيەت تېزىيەتنەي تېز پېتى ئۆزگىرىۋاتىدۇ! 1980-يىلدىن بېرى، خىتاينىڭ ئىچكى قىسمىدىلا ئەمەس، بەلكى باشقا رايونلاردىمۇ ئۇلۇق ئۆزگىرىشلەر بولۇپ ئۆتتى، ئەسلىدە بۇ بىزنىڭ ھەرىكەتلىرىمىزنى تازا ئەرزىگەك لىتۈرۈپ ئېلىپ بارىدىغان پۇرسىتىمىز ئىدى، ئەمما، يۇقارقى سەۋەپلەر بىلەن بىز بۇ پۇرسەتلەرنى قاچۇرۇپ قويۇۋاتىمىز. ھازىر، بولۇپمۇ ئىستانبۇلدىكى قۇرۇلتايدىن كېيىن، ناھايىتى ياخشى پۇرسەتلەر ئالدىمىزغا كېلىۋاتىدۇ، بۇ پۇرسەتلەرنى قاچۇرۇپ قويۇشقا ھېچبىر باھانە - سەۋەپ بولماسلىقى كېرەك. ئىمكان بار تېزراق ھەرىكەتكە كېلىشىمىز لازىم، بولمىسا بىزنىڭ يوقىتىشىمىز تېخىمۇ زور بولىدۇ، ئەۋلادلىرىمىز ئالدىدا ھېچبىر جاۋاپ بېرەلمەيمىز. بىز چوقۇم ھېچبىر باھانە - سەۋەپ كۆرسەتمەستىن، مىللىي ھەرىكىتىمىز ئۈچۈن بىر گۇرۇپ كەسكىن ئىستىقلالچىلارنى تەشكىللەش خىزمىتىنى باشلىۋېتىشىمىز لازىم. دەسلەپتە بىز چوقۇم بىر قانچە كەسكىن خادىمنى قۇرۇلتايدىن مەسئۇلى بولغان كوڭگرېسنىڭ خىزمەتلىرىگە ئاجرىتىشىمىز، كوڭگرېسنى ئىشقا كىرىشتۈرۈشىمىز لازىم، بىز، يات ئەللەردە بولۇشى كېرەك. ئۇندىن كېيىن، بىز تەشكىلات ۋە گۇرۇپپىلىرىمىزنى ئوتتۇرا ئاسىياغىچە كېڭەيتىشىمىز لازىم. ئۈچىنچى، ئەڭ مۇھىمى بىز پۈتۈن كۈچىمىز بىلەن شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىچكى قىسمىدا ھەم ئۆز نۇقتىلىرىمىزنى قۇرۇشىمىز لازىم، ئەلۋەتتە، بۇ جەريانلار بىر قانچە يىلدا تاماملىنىشى مۇمكىن، ئەمما بىز تېزلىكتە ھەرىكەت قىلىشىمىز لازىم.

ياۋروپادىكى شەرقىي تۈركىستانلىقلار دالاي لامانى قىزغىن قارشى ئالدى

گېرمانىيەنىڭ مىيونخېن شەھىرىدە ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلار، 6-ئاينىڭ 15-كۈنى بۇ شەھەرگە زىيارەت ئۈچۈن كەلگەن دالاي لامانى قىزغىن قارشى ئالدى. دالاي لاما ئۆزىنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن كەلگەن ھەربىر شەرقىي تۈركىستانلىق بىلەن بىر - بىرلەپ قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. قارشى ئېلىشقا چىققان كىشىلەر، «شەرقىي تۈركىستانلىقلار دالاي لامانى قىزغىن قارشى ئالىمىز! تىبەتكە ئەركىنلىك، ئىچكى موڭغۇلىيەگە ئەركىنلىك، شەرقىي تۈركىستانغا ئەركىنلىك!» دىگەن خەتلەر يېزىلغان لوزۇنكىلارنى ۋە شەرقىي تۈركىستان، تىبەتنىڭ دۆۋلەت بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، قارشى ئېلىش مۇراسىمىنى ناھايىتى قىزغىن بىر تۈسكە كىرگۈزدى. ياۋروپا شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىرلىكىنىڭ رەئىسى ئەركىن ئالپتېكىن دالاي لاما بىلەن ئۆتكۈزگەن سۆھبەتتە، دالاي لاماغا شەرقىي تۈركىستاننىڭ يېقىنقى ئەھۋالىدىن مەلۇمات بەردى ۋە بۇ مۇناسىۋەت بىلەن، دالاي لامانىڭ شەرقىي تۈركىستاننىڭ دەۋاسىنى يېقىندىن قوللىغانلىقىغا، بولۇپمۇ، 4-ئاينىڭ 28-كۈنى ئامېرىكا پىرزىدېنتى بىل كالىنتون بىلەن كۆرۈشكەندە، شەرقىي تۈركىستان دەۋاسىنى تىلغا ئېلىشنى نەزىرىدىن ساقىت قىلمىغانلىقىغا ئالاھىدە رەھمەت ئېيتىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ئەركىن ئالپتېكىن دالاي لامانىڭ شەرىپىگە بىرلىكنىڭ چۈشلۈك زىياپىتىگە تەكلىپ قىلىندى.

شەرقىي تۈركىستان بايرىقى ھەرەمدە جەۋلان قىلدى

بۇيىل قۇربان ھېيت ھەج مەزگىلىدە، سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ مەككە شەھرىدىكى رابىتادا تۈنجى قېتىم مۇيۇسلۇك ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقى ئېسىلدى، مەيىن شامالدا لەپىلدەپ تۇرغان بۇ بايراق، شەرقىي تۈركىستاندىن ۋە باشقا مەملىكەتلەردىن ھەج قىلىش ئۈچۈن كەلگەن نەچچە مىڭلىغان شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزنى چەكسىز شادلاندۇردى، بىر ھاجىم ھاياجان ئىلكىدە كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئېلىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى: «مەن 40 يىلدىن بېرى كۆرۈشكە تەشنا بولغان بايرىقىمىزنى ئاخىرى بۈگۈن كۆردۈم، مەن جانابى ئاللاھتىن بۇ بايرىقىمىزنىڭ تېزراق شەرقىي تۈركىستان ئاسمىنىدا جەۋلان قىلىشىنى تىلەيمەن!».

خىتايلارنىڭ ئىنسان ھەققى يىغىنىدىكى بىشەملىكى

— دوتسېنت دوكتور سۇلتان مەھمۇد قەشقەرى

بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ دۇنيا كىشىلىك ھوقۇق كونفېرانسىيەسى، 1993 - يىلى 6 - ئاينىڭ 14 - كۈنىدىن 25 - كۈنىگىچە ئاۋىستىرىيەنىڭ پايتەختى ۋېنا شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلدى.

بۇ قېتىمقى كونفېرانسىيەدە، بۈگۈنكى دەۋردە كىشىلىك ھوقۇقتىن مەھرۇم ھالدا ئېزىلىۋاتقان، قىرىلىۋاتقان، خورلىنىۋاتقان مىللەتلەرنىڭ ۋەزىيەتلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلدى، مۇناسىۋەتلىك دۆلەتلەرنىڭ خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق خىتابنامىسىنىڭ پرىنسىپلىرىغا ئەمەل قىلىشى لازىملىقى تەكىتلەندى. كىشىلىك ھوقۇققا قارشى پوزىتسىيە تۇتۇۋاتقان خىتاي ھۆكۈمىتىگە ئوخشاش ھۆكۈمەتلەر تەنقىت قىلىندى. كونفېرانسىيەدە، ئامېرىكا ۋەكىلى تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان، «خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق كومىسسارلىقىنى قۇرۇپ چىقىش» تەكلىپى، ئەنگلىيە، فرانسىيە، روسىيە قاتارلىق دۆلەتلەر ۋەكىللىرى ئۆمىكىنىڭ قوللاپ قۇۋۋەتلىشىگە ئېرىشتى. ئەمما، ئىنسان ھەق - ھوقۇقلىرى پۈتۈن دۇنيادا ئېتىۋار قازانغان بۈگۈنكى كۈندە، كىشىلىك ھوقۇقنى ئوچۇقتىن - ئوچۇق ئاياق ئاستى قىلىۋاتقان قىزىل خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ۋەكىللەر ئۆمىكى بۇ تەكلىپكە قارشى چىقىش بىلەن، ئۆزىنىڭ ھەقىقى ئەپتى - بەشىرىسىنى پۈتۈن دۇنيا خەلقى ئالدىدا يەنە بىر قېتىم ئاشكارىلىدى. خىتاي ھۆكۈمىتى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ مۇئاۋىن مىنىستىرى ليۇ خۇاچيۇ كونفېرانسىيەدە قىلغان سۆزىدە، كىشىلىك ھوقۇق كومىسسارلىقىنىڭ قۇرۇلۇشىغا بېيجىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ قارشى ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى ۋە مۇنداق دېدى: «خەلقئارادا كىشىلىك ھوقۇقنى قوغداش شوئارى بىلەن باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلىشىشقا قارشى تۇرىمىز، ھەرقايسى مەملىكەتلەر ئۈچۈن دۆلەت مەنپەئەتى بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ، باشقا مىللەتلەرنىڭ مەنپەئەتى دۆلەت مەنپەئەتىگە بويسۇنۇشى كېرەك».

بۇنداق بىلجىرلاشلار بىز ئۈچۈن ئاجايىپ ئەمەستۇر، ئۇ، ھازىرقى بېيجىڭ خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ كىشىلىك ھوقۇق پرىنسىپىغا تۇتۇۋاتقان پوزىتسىيىسىگە باغلىقتۇر! خىتاي ليۇ خۇاچيۇنىڭ سۆزلىرى، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ كىشىلىك ھوقۇق پرىنسىپىنى تونۇمايدىغانلىقىنى ئاشكارىلاپ بەردى! بېيجىڭ خىتاي ھۆكۈمىتى خىتاي خەلقىنىڭ ئىنسانى ھەق - ھوقۇقلىرىنى تۈرلۈك يوللار بىلەن چەكلەپلا قالماستىن، ئۆزلىرى مۇستەملىكە قىلىپ تۇتۇپ تۇرۇۋاتقان شەرقى تۈركىستان، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستان ۋە مانجۇرىيە خەلقلىرىگە نىسبەتەن ئىمپېرىيالىستىك سىياسەت يۈرگۈزۈپ، بۇ خەلقلەرنىڭ ئىنسانى ھەق - ھوقۇقلىرىنى ئاياق ئاستى قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئەركىنلىك، دېموكراتىيە ۋە مۇستەقىللىق يولىدىكى ھەققانى تەلەپلىرىنى زورىۋانلىق بىلەن باستۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى زۇلۇم ۋە ئىسكەنجىلىرىنى تېخىمۇ كۈچەيتمەكتە. خىتاي ھۆكۈمرانلىرىنىڭ ئاسارىتى ئاستىدىكى بۇ مىللەتلەر، ئۆز ۋەتەنلىرىدە، ئەجنەبى مۇئامىلىسى كۆرمەكتە، كەمسىتىلمەكتە ۋە خورلانماقتا. خىتاي ھۆكۈمرانلىرىنىڭ شەرقى تۈركىستان خەلقى ۋە باشقا خەلقلەرگە ئاۋاكۆرۈۋاتقان بۇزغۇنچىلىق سىياسىتى بىلەن ھەقسىزلىقلىرىنى دېموكراتىيە ۋە كىشىلىك ھوقۇقنىڭ مۇداپىيەچىسى بولغان بەزى چوڭ دۆلەتلەر كۆرمەسكە سېلىپ كەلمەكتە.

كىشىلىك ھوقۇق خىتابنامىسىنىڭ 2 - بابىدا، «ھەربىر ئىنسان ئىرق، رەڭ، جىنسىيەت، تىل، دىن ۋە ئېتنىك كېلىپ چىقىشىدىن قەتئىينەزەر، كىشىلىك ھوقۇق باياناتىدا ئىلگىرى سۈرۈلگەن پۈتۈن ھەق - ھوقۇق ۋە ئەركىنلىكلەرگە ئىگە» دەپ كۆرسىتىلگەن. كىشىلىك ھوقۇق خىتابنامىسىنىڭ 16 - بابىدا، «ھەرقانداق كىشى قانۇن ئالدىدا باراۋەر، ھەرقانداق ئايرىمچىلىقتىن خالى ھالدا قانۇن تەرىپىدىن باراۋەر قوغدىنىش ھوقۇقىغا ئىگە» دەپ كۆرسىتىلگەن.

ئەمما، بۈگۈنكى خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىدە، بۇ پرىنسىپلارنىڭ ئىجراسىدىن سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى شەرقى تۈركىستاننى مىسالغا ئالساق، شەرقى تۈركىستاننىڭ سىياسى، ئىقتىسادى، ھەربى ۋە مەدەنىيەت جەھەتتىكى پۈتۈن ئىجرا ھوقۇقى خىتاي كوممۇنىست ئەمەلدارلىرىنىڭ قولىدا بولۇپ، شەرقى تۈركىستان خەلقى ئىدارە قىلىنغۇچى، خىتاي كوممۇنىستلىرى ئىدارە قىلغۇچى مەۋقەگە ئىگە. ئۇنىڭ ئۈستىگە، شەرقى تۈركىستاننىڭ يەر ئۈستى ۋە يەر ئاستى بايلىقلىرى خىتاينىڭ ئىچكى قىسمىغا توشۇپ كېتىلمەكتە، شەرقى تۈركىستاننىڭ مۇنبەت يەرلىرىگە خىتاي كۆچمەنلىرى يەرلەشتۈرۈلمەكتە، ئۇلار ياخشى ئىش ئىمكانلىرى بىلەن تەمىن ئېتىلمەكتە، ۋەتەننىڭ ئەسلى خوجايىنلىرى بولغان شەرقى تۈركىستان خەلقى بۇ ئىمكانلاردىن مەھرۇم قىلىنىپ، كەمبەغەللىك ۋە قاششاقلىق ئىچىدە ئازاپلانماقتا. خىتاي ھۆكۈمىتى، «كىشىلىك ھوقۇق» تىن سۆز ئېچىلغان ھامان، «بۇ، بىر دۆلەتنىڭ ئىچكى ئىشى» دېگەن بەھانىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، «مېنىڭ قول ئاستىمدا بولغان بىر مىللەتنى نېمە قىلسام مېنىڭ ئىچكى ئىشىم، ئۇنى ئۆز خاھىشىم بويىچە ئىدارە قىلىمەن، ھەق - ھوقۇق تەلەپ قىلسا، قوراللىق باستۇرىمەن، ئۇنى باستۇرۇشمۇ مېنىڭ ئىچكى ئىشىم، بۇنىڭغا باشقىلارنىڭ ئارىلىشىش ھوقۇقى يوق» دېمەكتە. 1991 - يىلى فرانسىيەدە ئۆتكۈزۈلگەن، «ياۋروپا بىخەتەرلىك كېڭىشى» ھەمكارلىق يىغىنىنىڭ باياناتىدا، «كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسى بۈگۈنكى دەۋردە بىر مەملىكەتنىڭ ئىچكى ئىشى بولۇشتىن ھالقىپ، خەلقئارالىق بىر مەسىلىگە ئايلاندى» دەپ تەكىتلەندى.

خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ «كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسى بىر مەملىكەتنىڭ ئىچكى ئىشى» دەپ قارىشى، ئۇنىڭ دۇنيا ئېقىمىغا قارشى تەتۈر يول تۇتۇۋاتقانلىقىنىڭ ئىپادىسى.

شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىنسانى ھوقۇقلارغا ئېرىشىش ھەققى بار. بۈگۈن، تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى بىلەن، ئوتتۇرا ئاسىيا تۈركىي جۇمھۇرىيەتلىرى ۋە دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىدا ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىقلار، تۈرلۈك جەمئىيەت ۋە تەشكىلاتلار قۇرۇپ، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقى تۈركىستاندا ئېلىپ بېرىۋاتقان زۇلۇم ۋە ئاسارىتىگە قارشى كۈرەشنى جانلىق بىر شەكىلدە ئېلىپ بارماقتا. ئەركىنلىك ۋە كىشىلىك ھوقۇق تەرەپدارى بولغان بىر مۇنچە مەملىكەت ۋە خەلقلەر، بۇ كۈرەشنى قوللاپ - قۇۋۋەتلىمەكتە. شەرقى تۈركىستان خەلقى،

بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى كىشىلىك ھوقۇق خىتابنامىسىنىڭ روھى بويىچە، بۇ ھەققانى كۈرەشنى ئۆزلىرىنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىغا تولۇق ئىگە بولغانغا قەدەر داۋاملاشتۇرۇشتەك قەتئى ئىرادىگە كەلدى.

بۈگۈنكى دەۋرىمىزدە، كونا - يېڭى مۇستەملىكىچىلىكنىڭ بەرباد بولۇشى، ئىستىلا ئېتىلگەن مىللەتلەرنىڭ مۇستەقىللىققا ئېرىشىشى، توسقىلى بولمايدىغان تارىخى ئېقىمغا ئايلاندى. دۇنيادىكى يېڭى تارىخى ئۆزگىرىشلەر، ئوچۇق كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇكى، خىتايدىمۇ كوممۇنىزم چوقۇم يىمىرىلىدۇ، خىتاي خەلقى دېموكراتىيە ۋە ئەركىنلىككە ئېرىشىدۇ. شەرقى تۈركىستان خەلقىمۇ، جانابى ئاللاھنىڭ ياردىمى، ئۆزلىرىنىڭ مۇستەقىللىق ئۈچۈن ئېلىپ بارغان ھەققانى كۈرەشلىرى ۋە ھۆر ئىنسان ئالىمىنىڭ قوللىشى بىلەن، ئۆز مۇستەقىللىقىنى چوقۇم يېقىن كەلگۈسىدە قولغا كەلتۈرىدۇ. بۇنى ھېچكىم توساپ قالالمايدۇ!

ئىنسان قېلىپىدىن چىققان رەزىللىك

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، شەرقى تۈركىستاندىكى ئاتا - ئانىلار بالىلىرىنىڭ يالغۇز سىرتقا چىقىپ ئوينىشىدىن قاتتىق ئەنسىرەيدىغان بولۇپ قالدى، چۈنكى، خىتاي لۈكچەكلىرىنىڭ شەرقى تۈركىستانلىق نارەسىدە بالىلارنىڭ تاشقىنى (ئۇرۇقدان) ئوغرىلىقچە كېسىۋالىدىغان ئەھۋاللار ئۈرۈمچى، قەشقەر قاتارلىق چوڭ شەھەرلەردە كۆپ قېتىم يۈز بەرگەن. كېيىنكى يېقىندا ئىگىلىگەن خەۋەرلەرگە قارىغاندا، ئۆتكەن ئىككى ئاي ئىچىدە، 3 ياشتىن 7 ياشقىچە بولغان 15 نەپەر شەرقى تۈركىستانلىق بالا خىتاي لۈكچەكلىرى تەرىپىدىن تۇتقۇن قىلىنىپ، ئۇلارنىڭ تاشقىلىرى كېسىۋېلىنىپ قويۇپ بېرىلگەن. لۈكچەكلەر مەخپى ياللىۋالغان دوختۇرلارنىڭ سەۋىيىسى ناھايىتى تۆۋەن بولغاچقا، تاشقىلىرى كېسىۋېلىنىپ قويۇپ بېرىلگەن بالىلارنىڭ كۆپ قىسمى داۋالاش ئۈنۈم بەرمەي ئۆلۈپ كەتكەن. ئاڭلىشىلارغا قارىغاندا، خىتاي لۈكچەكلىرى كېسىۋالغان ھەربىر تاشقىنى خىتاينىڭ چوڭ شەھەرلىرىگە ئېلىپ بېرىپ، ھەربىرىنى 1500 دوللاردىن ساتىدىكەن. بۇنىڭدىن ئىلگىرىمۇ خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ شەرقى تۈركىستاندىكى نارەسىدە ئوغۇللارنى ئوغرىلاپ ئېلىپ قېچىپ، خىتاينىڭ ئىچكى قىسىملىرىغا ئېلىپ بېرىپ ساتىدىغان ئەھۋاللار كۆپ قېتىم كۆرۈلگەنتى. خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ مۇشۇ خىلدىكى جىنايەتچىلەرگە بېرىدىغان جازاسى قاتتىق بولمىغاچقا، بۇنداق جىنايەتچىلەر شەرقى تۈركىستاندا بارغانسېرى كۆپەيمەكتە.

ھەسەنل بەننا تەلىماتلىرى

تەھرىردىن: مىسىرنىڭ مەشھۇر دىنىي ۋە سىياسىي ئالىمى ھەسەنل بەننا 1906- يىلى 10- ئايدا مىسىرنىڭ مەھمۇدىيە كەنتىدە بىر مۇتىۋەر ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ دادىسى ھەدىس ئالىمى ئىدى. ھەسەنل بەننا كىچىكىدىنلا دىنىي ئىلىملەرنى ئۆگىنىشكە ھېرىسمەن بولۇپ، 15 يېشىدا قۇرئانى كېرىمنى پۈتۈنلەي يادلاپ بولغانىدى. كېيىن ئۇ، ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇپ، مەكتەپنى ئەلا نەتىجە بىلەن تاماملىغان. مىسىرنىڭ ئەينى چاغدىكى زالىم مۇستەبىت پادىشاھى فارۇختىڭ ئەنگلىيە مۇستەملىكىچىلىرى بىلەن بىرلىشىپ مىسىر خەلقىنى دەھشەتلىك ئېزىۋاتقانلىقىغا تاقەت قىلالماي تۇرالمىغان ھەسەنل بەننا، مىسىردا «مۇسۇلمان قېرىنداشلار» جەمئىيىتىنى قۇرۇپ، خەلق ئىچىدە كەڭ دىنىي ۋە سىياسىي پائالىيەت ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، خەلقنى قوزغاپ، مۇستەبىتلىككە ۋە زوراۋانلىققا قارشى كۈرەشنى ئاكتىپ قانات يايدۇردى. 1949- يىلى 12- فېۋرال ھەسەنل بەننا، مىسىر پادىشاھى فارۇخ تەرىپىدىن قەستلەپ ئۆلتۈرۈلدى. ھەسەنل بەننا تارىخشۇناسلار تەرىپىدىن 20- ئەسىر ئىسلام تارىخىدىكى مەشھۇر شەخس دەپ قارالماقتا.

تۆۋەندە بىز، ھەسەنل بەننانىڭ بەزى دىنىي تەلىماتلىرى ۋە پىرىنسىپلىرىنى دىققىتىڭلارغا سۇندۇق. تەرجىمە قىلىش، تەھرىرلەش جەريانىدا بەزى نۇقسانلاردىن خالىي بولالمىدۇق، ئەپۇ قىلغايسىلەر!

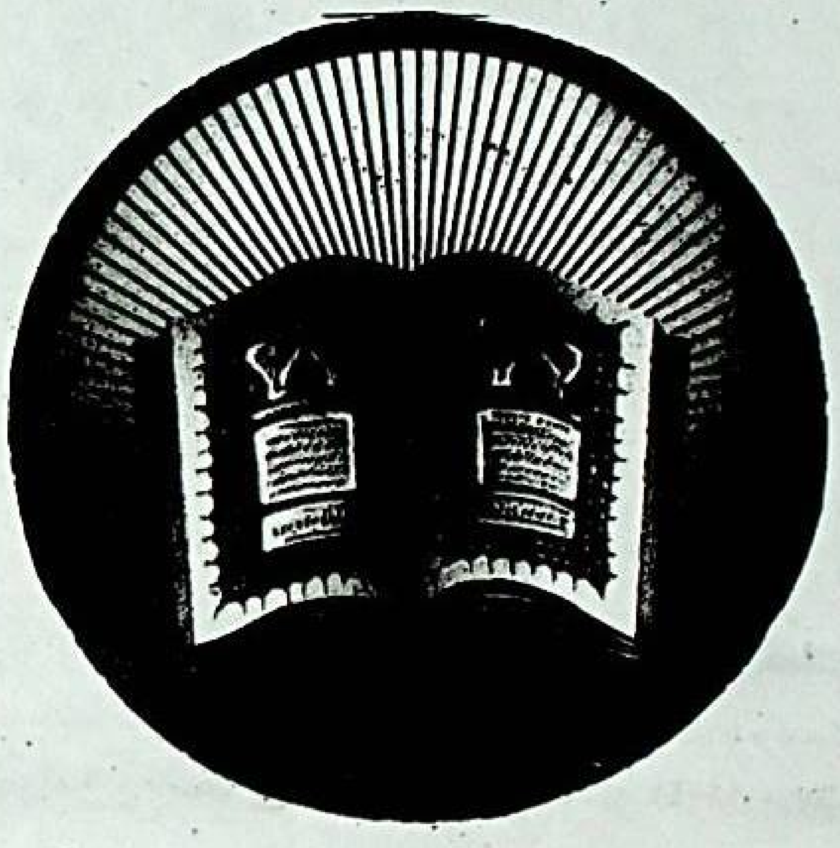

بسم الله الرحمن الرحيم

(پىرىنسىپلار)

قېرىنداشلار، دوستلار، بىزنىڭ دەۋىتىمىزنىڭ 10 شەرتى بولۇپ، ئۇلارنى يادلىۋېلىڭلار: 1- چۈشىنىش، 2- ئىخلاس، 3- ئەمەل، 4- جاھات، 5- پىداكارلىق، 6- ئىتائەت، 7- چىدامliq، 8- تىرىشچانلىق، 9- قېرىنداشلىق، 10- جەزملىك. مۇسۇلمان قېرىنداشلار، سىلەرگە بۇ 10 شەرتنى بىر- بىرلەپ چۈشەندۈرمەكچىمەن.

1- چۈشىنىش: دەۋىتىمىزنىڭ مەنىسى بىر ئىسلام دەۋاسى ئىكەنلىكىنى تۆۋەندىكى 20 قائىدە ئىچىدە چۈشەندۈرۈلگىنىدەك چۈشىنىشىڭلار لازىمدۇر.

(1) ئىسلام ـــ ھاياتنىڭ پۈتۈن قانۇنلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئومۇمى بىر نىزامدۇر. چۈنكى ئۇ، ھەم دۆلەت ۋە ۋەتەن، ھەم ھۆكۈمەت ۋە مىللەت، ئەخلاق ۋە قۇۋۋەت، رەھمەت ۋە ئادالەت، مەدەنىيەت ۋە قانۇن، ئىلىم ۋە ھۆكۈم، ماددا ۋە بايلىق، كەسىپ ۋە پايدا، جاھات ۋە دالالەت، ئەسكەر ۋە چۈشەنچە، توغرا ئەقىدە ۋە ئىبادەتتۇر.

(2) قۇرئانى كېرىم ۋە پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۈننىتى ــ دىنى ھۆكۈملەرنى تونۇشتىكى ئاساسى مەنبەدۇر. شۇنىڭ بىلەن ھەر مۇسۇلماننىڭ قۇرئانى كېرىمنى قولاي چۈشىنىشى ئۈچۈن، ئەدەپ تىلىنى كىرامماتىكىغا ئۇيغۇن، پۇختا بىلىشى، پەيغەمبىرىمىزنىڭ پاك سۈننەتلىرىنى رىۋايەت قىلغان كىشىلەرنىڭ ئىشەنچلىك بولۇشى ياكى بولماسلىق خۇسۇسىدىكى بىلىملەرنى بىلىشى لازىم.

(3) ھەقىقى ئىمان، توغرا ئىبادەت، سەمىمىي بىر ئەمەل ۋە تىرىشچانلىق لەززەتلىك بىر نۇردۇر. ئۇلۇغ ئاللاھ بۇنى بەندىلىرىدىن تەلەپ قىلغانلارنىڭ دىللىرىغا بەخش قىلىدۇ. بىراق، ئىلھام، خاتىرىلەر، كارامەت ۋە چۈشلەر ئىسلام شەرىئىتىدە بىر ھۆكۈمنى ئىسپات قىلىش ئۈچۈن دەلىل بولالمايدۇ. پەقەت دىنى ھۆكۈم ۋە مەنبەلەرگە قارىمۇ-قارشى بولماسلىق شەرتى بىلەنلا ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ.

(4) كۆزلۈك، تۇمار، كۆزمونچىغى، رەممالىق، غايىپتىن خەۋەر بېرىشلارنىڭ ھەممىسى ئىسلامدا چەكلەنگەن بولۇپ، ئۇنىڭدا قۇرئانى كېرىمدىن بىر ئايەت ياكى دۇئا بولمىسا، ئۇنى يوقۇتۇش لازىم ۋە ۋاجىپتۇر.

(5) ئىسلام شەرىئىتىنىڭ ئاساسى قائىدىلىرىگە زىت كەلمەسلىك شەرتى بىلەن، ھۆكۈمدارلار ياكى ئۇنىڭ ۋەكىلىگە بويسۇنۇش ۋە شۇنىڭ پىكرى بويىچە ھەرىكەت قىلىش لازىم. بۇمۇ ئۆرپ- ئادەت ۋە شەرت- شارائىتقا قاراپ ئۆزگىرىدۇ. ئىبادەتلەردە ئەسلى مەنا ۋە ھېكمەتلەرگە قارىماي ئىبادەت ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاش لازىمدۇر. باشقا ئىشلاردا، غايە مەقسەت ۋە ھېكمەتلەرگە قارىلىدۇ. بۇ ئىشلار ساقلاپ قالىدىغان ھېكمەت ۋە پايدا سەۋەبى بىلەن قىلىنىدۇ.

(6) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن كەلگەن سەلەپى سالىھلەرنىڭ - قۇرئان ۋە سۈننەتكە ئۇيغۇن بولۇش شەرتى بىلەن، ھەر ئىنساننىڭ سۆزى قوبۇل قىلىنىدۇ ياكى رەت قىلىنىدۇ. سۆزلىرىنى رەت قىلغان كىشىلەرنىڭ ھەققىدە سۆزلەشمەستىن، ئۇلارنى يامان كۆرمەستىن ئۆز نىيەتلىرى بىلەنلا رەت قىلىشىمىز لازىم.

(7) قوشۇمچە ھۆكۈملەردە دەلىل كۆرسىتەلەيدىغان بىلىم ئىگىسى بولغان ھەر بىر مۇسۇلمان، مەزھەپ ئىماملىرىدىن قايسى بىرىنىڭ كۆز قاراشلىرىغا (تۇتقان يولىغا) ئەگىشىش لازىمدۇر. بۇنداق ئىلمى تەتقىقاتلارنى تولۇقلاشقا تىرىشىش تېخىمۇ لازىمدۇر.

(8) پىقھى مەسىلىلەردە ۋە مەزھەپ ئىماملىرى ئارىسىدا كۆرۈلگەن پەرقلىق كۆز قاراشلار دىندا بىر ئايرىمچىلىق ۋە بۆلۈنۈشكە سەۋەپ بولمايدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى بىلەن مۇسۇلمانلار ئارىسىدا خۇسۇمەت ۋە دۈشمەنلىك مەيدانغا كەلمەيدۇ. ھەر مۇجتەھىتقا ئايرىم- ئايرىم ساۋاپ ۋە مۇكاپات بولىدۇ. گەردەنكەشلىك ۋە مۇتەئەسسىپلىك يولغا كىرمەستىن، ھەقىقەتكە ئېرىشىش غايىسى بىلەن، ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ رازىلىقى ۋە سۆيگۈسى ئىچىدە، ئىختىلاپلىق مەسىلىلەر ھەققىدە ئىلمى تەتقىقاتلار ئېلىپ بېرىشقىمۇ ھېچبىر توسالغۇ يوقتۇر.

(9) پايدىسىز مەسىلىلەر ھەققىدە تالاش- تارتىش قىلىش، ئۇلارنى تەتقىق قىلىش پايدىسىزدۇر ۋە توغرا ئەمەستۇر. كېيىن قىلىنىدىغان بىر ئەمەل بىلەن نەتىجىلەنمىگەن تەتقىقات ۋە چۈشەنچىلەردىن ساقلىنىش، شەرىئەتتە بۇيرۇلغاندۇر. مەسىلەن: ساھابىلەرنىڭ پەزىلەت دەرىجىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مەيدانغا كەلگەن ئىختىلاپلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە تالاش- تارتىش قىلىشقا ئوخشاش ئەمەلىي ماھىيىتى ھېچ بىر پايدىسى يوق مەۋزۇلاردىن يىراق قىلىنىش لازىم. چۈنكى ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ ئىلكىدە ھەر ساھابىنىڭ ئۆز ئەمەلى ۋە نىيىتىگە كۆرە ئەجرى، مۇكاپات، دەرىجە ۋە ساۋابى باردۇر. ئۇلۇغ ئاللاھ ھەر نەرسىنى بىزدىن تېخىمۇ ئوبدان بىلىدۇ. بۇ ھەقتە مەدھىيلەنگەن ۋە كۆرسىتىلگەن كىشىلەرنىڭ ئايرىم- ئايرىم نىيەتلىرى بار. ئەڭ توغرىسى، بۇنداق مەۋزۇلارغا كىرىشتىن يىراق قىلىنىش لازىم.

(10) ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ بىرلىك ۋە بارلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈش ئىسلام ئەقىدىسىنىڭ ئاساسى نۇقتىسىدۇر. ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ ئىسىم ۋە سۈپەتلىرىنى بايان قىلغان ئايەت ۋە سەھىھ ھەدىسلەرنى قوبۇل قىلىش، پەقەت تەۋىل قىلماسلىق، ئۇلىمالارنىڭ ئۆز- ئارىلىرىدا بۇ ھەقتە قىلىشقان ئىختىلاپلىرىغا ئارىلىشىش ۋە قۇرئانى كېرىمنىڭ مۇشۇ ئايىتىدە ئىشارەت قىلىنغىنىدەك مۇنداق مەسىلىلەرنى شۇلارغىلا تاپشۇرۇش لازىم. «ھەقىقى ئالىملار: ئۇنىڭغا ئىشەندۇق ھەممىسى پەرۋەردىگارىمىز تەرىپىدىن نازىل بولغاندۇر دەيدۇ».

(11) ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ ھەق دىنىدا، ئاساسسىز، ئىنسانلارنىڭ ئۆز ئارزۇلىرى بويىچە ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان ھەر نەرسە «بىدئەت» دېيىلىدۇ. بۇ بىدئەتلەر مەيلى دىندا ھېچ ئاساسى بولمىغان بىر نەرسىنىڭ كېيىن ئۇنىڭغا قوشۇمچە قىلىنىش ئۇسۇلىدىن بولسۇن، مەيلى دىندا بار بولغاننى تەرك ئېتىش يولى بىلەن بولسۇن ھەممىسى پاسىقلىقتۇر، ھەق ۋە توغرا يولدىن ئايرىلىشتۇر. مۇسۇلمان بولغان كىشىلەرنىڭ بىدئەتلەرگە قارشى تۇرۇش مەجبۇرىيىتىمىز بار. بىراق بىدئەتلەرگە قارشى تۇرۇش خۇسۇسىدا قوللىنىلىدىغان ۋاستىلار ۋە چارىلار بىدئەتلەردىن تېخىمۇ قەبىھ ۋە يامان بولماسلىقى كېرەك.

(12) بولۇپمۇ ئىبادەتلەرگە قوشۇمچە قىلىش ياكى تەرك قىلىش شەكلى بىلەن ئوتتۇرىغا چىققان بىدئەتلەر. ئەمەلى ئىبادەتلەر ۋە ئىختىلاپلىق مەسىلىلەر ھەققىدە دەلىل ئىسپاتلارنى تەتقىق قىلىشقا ھېچبىر توسالغۇ يوقتۇر.

(13) سالىھ كىشىلەرنى دوست تۇتۇش، ئۇلارنى ھۆرمەتلەش ۋە ئۇلارنىڭ ياخشى ئىش- ئىزلىرىنى باشقىلارغا چۈشەندۈرۈش قاتارلىقلار، ئىنسانلارنى جانابى ئاللاھقا تېخىمۇ يېقىنلاشتۇرىدۇ ۋە ئۇنىڭ رازىلىقىغا سەۋەپ بولىدۇ. ئەۋلىيالار (سالىھ كىشىلەر) قۇرئاندا مۇنداق زىكرى قىلىنىدۇ. «ئۇلار ھەقىقەتەن ئىمان ئېيتقان ۋە ئاللاھتىن قورققانلاردۇر» (يۇنۇس 63- ئايەت). شەرىئەتكە ئۇيغۇن بولۇش شەرتى بىلەن ئەۋلىيالارنىڭ كۆرسەتكەن كارامىتى ھەقتۇر. ئەمما شۇنىڭغا ئىشىنىش لازىمكى، ۋەلىلەر ئۆزلىرىگە بېرىلگەن ئىلتىپاتتىن باشقا، مەيلى ھاياتىدا مەيلى ئۆلگەندىن كېيىن ئۆزلىرىگە ھېچبىر پايدا يەتكۈزەلمىگەندەك باشقىلارغىمۇ پايدا- زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ.

(14) قەۋرىلەرنى زىيارەت قىلىش، دۇئا قىلىش رۇخسەت قىلىنغان سۈننەتتۇر. ئەمما ئۆلۈكلەردىن مەدەت ۋە ياردەم تىلەش، ئۇلارنى يېقىن ۋە يىراقتىن ياردەمگە چاقىرىش، بىر ئىشنىڭ ئاسانلىقىنى ئۇلاردىن تىلەش، ئۇلار ئۈچۈن نەزىر قىلىش، قەۋرىلىرىنى قاتۇرۇپ يوپۇق يېپىش، قەۋرىلىرىدە چىراق ياندۇرۇش ۋە ياپقان يوپۇقنى يۈزىگە سۈرتۈش، ئاللاھتىن باشقا غەيرىنىڭ ئىسمى بىلەن قەسەم قىلىشقا ئوخشاش ئىشلارنىڭ ھەممىسى بىدئەت بولۇپ، ئۇلارنى يوقۇتۇش ۋە ئۇلاردىن ساقلىنىش لازىم.

(15) ئاللاھقا دۇئا قىلغىنىدا باشقىلارنى ۋەسىلە قىلىش ئىختىلاپلىق

داۋامى 8- بەتتە

ئىسلام ئاساسلىرى

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم
بسم الله الرحمن الرحيم

ئىمان: لۇغەت مەنىسى، ئىشەنمەك، ئىشەنچ. مۇسۇلمان بولۇشنىڭ ئالدىنقى شەرتى، دىلى بىلەن تەستىقلاپ، تىلى بىلەن ئىمان ئېيتماق، يەنى «لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ مۇھەممەدەررەسۇلۇللاھ» دېمەكتۇر. مەنىسى بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچ بىر مەبۇد يوقتۇر، ھەزرىتى مۇھەممەد ئاللاھنىڭ بىزگە ئەۋەتكەن ھەقىقىي پەيغەمبىرىدۇر. ئىمان ئېيتماق، يەنى ئىشەنمەك دېگەن كەلىمىنىڭ ئىسلام دىنىمىزدىكى مەنىسى ناھايىتى چوڭقۇر ۋە كەڭ بولۇپ، ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغان ھەرقانداق كىشىنىڭ ئۆز رازىلىقى بىلەن بىلەن يۇقارقىدەك ئىمان ئېيتىشى شەرت. ئۇنىڭدىن باشقا ئىمان دېگەن سۆز، ھەق دىنىنى قوبۇل قىلماق، ئىسلام دىنىدىكى ئىشىنىش زۆرۈر بولغان ئاساسىي پرىنسىپلارغا ئىشەنمەك. ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ۋە بىرلىكىگە، ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن بىزگە ئەۋەتكەن ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەك دېمەكتۇر. يۇقارقىلار ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىدۇر. ئىسلامدىكى ئىشىنىش كېرەك بولغان ھەممە پرىنسىپلارغا ئىشىنىش ئۈچۈن، ئەۋۋەلى ئىمان ئېيتماق، يەنى دىلى بىلەن تەستىقلاپ، تىلى بىلەن سۆزلىمەك لازىم. ئەۋۋەلى ئىمان تۆۋەندىكىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1. ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ۋە بىرلىكىگە، يالغۇز بىر ياراتقۇچى ئىكەنلىكىگە، ھەزرىتى مۇھەممەدنىڭ ئاللاھنىڭ ئەلچىسى بولغانلىقىغا، ئاخىرەت كۈنىنىڭ ھەق ۋە راسلىقىغا، كېيىنلىكىگە ئىشەنمەك.

2. ئاللاھنىڭ بارلىق پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا (ئىنجىل، زەبۇر، تەۋرات، پۇرقان ۋە قۇرئان كەرىم) جىمى پەيغەمبەرلىرىگە، تەقدىرگە، ياخشىلىق ۋە يامانلىقنىڭ ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدىغانلىقىغا ئىشەنمەك.

3. قۇرئان ۋە ھەدىستە ئېنىق كۆرسىتىلگەن ۋە بىزگە قەرەر يېتىپ كەلگەن ھەقىقىي ھەۋرۇ ھۆكۈملەرگە بىردىن بىر ئىشەنمەك. ناماز، روزا، ھەج، زاكات ۋە باشقا ئاللاھ تەرىپىدىن پەرز قىلىنغان ھۆكۈملەرگە، ھالال ۋە ھاراملارنىڭ ھەممىسىگە بىردىن بىر ئىشەنمەك. بىر مۆمىننىڭ ئىمانىنى تولۇقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئىسلام دىنىمىز پەرز قىلغان ۋە كۆرسەتكەن ئىماننىڭ ئاساسىي پرىنسىپلىرىغا ئىشىنىش لازىم.

ئىسلام: ئىسلام دېگەن سۆزنىڭ تەسلىم بولماق، بويسۇنماق قاتارلىق لۇغەت مەناسى بار، مۇشۇنداقلا ئۇ، بىز ئىمان ئېيتىپ ئىشەنگەن دىنىمىزنىڭ نامى. ئاللاھ تەرىپىدىن ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن مۇقەددەس كىتابىمىز قۇرئان كەرىمدە، جانابى ئاللاھنىڭ بىزگە بۇيرىغان ئەمىرلىرىنى ئاساس قىلغان ۋە ئاللاھ تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنغان بىردىنبىر ھەق دىندۇر. «ئىسلام»نىڭ باشقا مەنىسى يەنە، ئاللاھقا بويسۇنماق، ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلماق قاتارلىق مەنىلىرى بار بولۇپ، ئاساسلىق تۆتلۈك شەرت ئۈستىگە قۇرۇلغان.

1. ئاللاھتىن باشقا تەڭرىنىڭ يوقلۇقىغا، ھەزرىتى مۇھەممەدنىڭ ئاللاھنىڭ ئەلچىسى ۋە قۇلى ئىكەنلىكىگە ئىمان ئېيتىپ ئىشەنمەك؛

2. بۈتۈن شەرتلىرى بويىچە كۈندە ۋاخ ناماز ئوقۇماق.

3. يىلدا بىر قېتىم كۆرسىتىلگەن ئۆلچەم بويىچە ماللىرىنىڭ زاكىتىنى بەرمەك. ھەججىگە بارماق، رامىزان ئېيىدا بىر ئاي روزا تۇتماق.

مۇسۇلمان: لۇغەت مەنىسى ئاللاھقا بويسۇنغۇچى، ئىتائەت قىلغۇچى بولۇپ، ئاتەمدە ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغانلارنى مۇسۇلمان دەيمىز. يەنى ئىمان ئېيتىپ، ئىسلامدا بۇيرۇلغان ۋەزىپىلەرنى ئىجرا قىلغان كىشىلەردىن ئىبارەت.

پەرز: ئاللاھ ئەمىر قىلغان، قىلىشقا بۇيرىغان ئىشلار. يەنى، قۇرئان كەرىمدە ئاللاھ تەرىپىدىن قىلىشقا بۇيرۇلغان ئىشلار بولۇپ، بۇ ئىشلارنى قىلماسلىق ۋە قىلماسلىق ئېغىر گۇناھ. مەسىلەن، ئىمان ئېيتىپ ئىسلامنى قوبۇل قىلغان ھەرقانداق مۇسۇلماننىڭ ۋاخ ناماز ئوقۇشى، روزا تۇتۇشى، مالىنىڭ زاكىتىنى بېرىشى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ پەرز قىلغان ۋەزىپىسى بولۇپ، بۇلارنى قىلماسلىق ئېغىر گۇناھ ھېسابلىنىدۇ.

ھارام: ئىسلام ھۆكۈملىرىگە ئاساسلانغاندا، قىلىشتىن، قوللىنىشتىن چەكلەنگەن، ھالال بولمىغان نەرسىلەردۇر. ئىسلامدا ئېنىق دەلىل بىلەن ئىسپاتلانغان ۋە بۇ ئىسپاتلارغا ئاساسەن قىلىش چەكلەنگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسى ھارامدۇر. ھاراملىق، ھالال، ھالالنىڭ ھارام دېمەك. ھەمگۈنادۇر. ھارام ئىشنى بىلىپ تۇرۇپ قىلىش ئېغىر گۇناھدۇر. ئىسلامدا ھارام ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. 1. تەبىئى ۋە ماددىي تەرەپتىن ھارام بولغان نەرسىلەر. مەسىلەن، تۇڭگۇز گۆشى، ئاقىدىغان قان، ھاراق قاتارلىقلار. 2. ئەمەلىيەتتە ھالال بولۇپ، باشقىلارغا تەۋە ئىكەنلىكى تەرىپىدىن ھارام بولغان نەرسە ۋە ئىشلار. مەسىلەن، ئوغۇرلانغان مال، يالغان سۆزلىمەك. بىر مۇسۇلماننىڭ ئارقىسىدىن غەيۋەت قىلماق، ھاقارەت قىلماق قاتارلىقلار مۇ ھارام ھېسابلىنىدۇ.

ھالال: ئىسلام ھۆكۈملىرىگە ئاساسلانغاندا، قىلىشقا ۋە ئىشلىتىشكە رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار ۋە نەرسىلەرگە قارىتىلغان. توغرا يوللار بىلەن ئېرىشكەن پۇل ۋە ماللار، دېگىزدە ھاۋانلىرى، ئىكەللىك ئەرخوتۇنلار قاتارلىقلار ھالال بولغان ئىشلاردۇر. ئاللاھ ھارام دەپ كۆرسەتمىگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسى ھالالدۇر.

تۈركچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى: م. كۆكيار

ھەسەن بەننا تەلىماتلىرى

مەسىلە بولۇپ، ئەقىدە مەسىلىسىنىڭ دائىرىسىگە كىرمەيدۇ.

(16) خاتا ئادەتلەر دىنى ئاتالغۇلارنىڭ ئەسلى مەنىسىنى ئۆزگەرتەلمەيدۇ، بەلكى بۇ ئاتالغۇلارنىڭ مەنالىرىنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلايدۇ. دىن ۋە دۇنيا ئىشلىرىغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەردە ئاتالغۇلارنى ئۆز مەبلىچە قوللىنىشتىن ساقلىنىش لازىم. مۇھىمى ئاتالغۇلارنىڭ ئۆزلىرى ئەمەس، ئىپادىلىگەن مەناسىدۇر.

(17) پۈتۈن ئەمەللەرنىڭ ئاساسى ئەقىدە (ئىشەنچ، ئېتىقات) تەشكىل قىلىدۇ، سەمىمى ۋە كۆڭلىدىن چىقىرىپ قىلغان ئەمەللەر تاشقى ئەزا بىلەن قىلغان ئەمەللەردىن موھىمدۇر. شۇنداق بولسىمۇ يىلى دىلىدىن مەيلى تاشقى ئەزالاردىن قىلغان ھەر ئىككى ئەمەل شەرىئەتتە مەقبۇلدۇر.

(18) ئىسلام دىنى پۈتۈن ئەقىل ۋە چۈشەنچىلەرنى توغرا يىدۇ، ئەقىل ۋە چۈشەنچىنى قوبۇل قىلىدۇ. ئىماننى ئەقلى بىلەن تەپەككۇر قىلىپ كائىناتقا قاراپ پىكىر قىلىشقا تەشۋىق قىلىدۇ. شۇنداقلا ئىسلام دىنى ئىلىم ۋە ئىلىملىك كىشىلەرگە ئەھمىيەت بېرىدۇ. ھەر نەرسىنىڭ لايىق بولغىنىنى باشقا نەرسىلەردىن ئۈستۈن كۆرىدۇ. ھېكمەت مۆمىننىڭ ئىگە بولغان مىلىدۇر، ئۇنى نەدە بولسا تېپىپ ئۇ يەردىن ئېلىشقا باشقىلاردىن ھەقلىقتۇر.

(19) بەزى دىنى كۆزقاراش بىلەن ئەقلى كۆزقاراش ئوتتۇرىسىدا پەرق كۆرۈلۈشى مۇمكىن. بىراق قەتئىي ۋە ئەسلى ئىشلاردا ھەر ئىككىسى ئورتاق قىلىشىدۇ. ھېچ قاچان ئورتىغا چىققان ئىلمى قانۇنلار، دىنى ئاساسلارغا زىت كەلمەيدۇ. ئەگەر ھەر ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر ئىختىلاپ بولۇپ قالسا، گۇمانى دەلىل قەتئىي دەلىلگە ئۇيغۇن ھالدا چۈشەندۈرۈلىدۇ. گۇمانى دەلىل ھەر ئىككىسىدە بىرلىشىدىغان بولسا، ئۇ ۋاقىتتا دىنى ئاساسقا ئۇيغۇن بولىدۇ.

(20) كەلىمە شاھادەت ئېيتقان ۋە ئۇنىڭ مەنىسىگە ئىمان كەلتۈرگەن، پەرزلىرىنى ئادا قىلغان بىر كىشى، گۇناھكار بولسىمۇ كاپىر دېيىشكە بولمايدۇ. ئەمما كاپىر ئىكەنلىكىنى ئىقرار قىلغان، دىنىدا قەتئىي بىلىنگەن ھەرقانداق بىر ئاساسنى ئىنكار قىلغان، قۇرئاندا ئوچۇق بايان قىلىنغان بىر ھۆكۈمنى ئىنكار قىلغان ياكى قۇرئاننى كېرىمنى ئەدەپ گىرامماتىكىسىغا ئۇيغۇن بولمىغان بىر مەنا بىلەن شەرھىلىگەن ۋە ياكى كاپىرلاردىن باشقىلار قىلمايدىغان ئىشنى بىرنى قىلغانلار كاپىر ھېسابلىنىدۇ.

مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىز مۇشۇ ئاساسلار ئىچىدە ئۆز دىنلىرىنى ئۆگىنىگەن زامان قۇللۇق تۆۋىدە جاراڭلىغان پەيغەمبەر يولىدا شۇئارىمىز قۇرئان دەستۇرىمىز» دېگەن سۆزنىڭ مەزمۇنىنى تېخىمۇ روشەن چۈشىنەلەيدۇ.

تەرجىمە قىلىپ تەييارلىغۇچى: ئابدۇجېلىل تۇران

گېزىت مەسئۇلى: مۇھەممەت قاشقارلى
مەسئۇل مۇھەررىر: ئابدۇجېلىل تۇران
گېزىت چىقارغۇچى ئورۇن: «شەرقى تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى ئىدارە ھەيئىتى
گېزىتنىڭ قاتناشلىق رۇخسەتنامە نومۇرى:
گېزىت ئادرېسى (تۈركچە):
YENİ DOĞAN MAHALLESİ,41.SOK.NO:: 7/10
ZEYTİNBURNU İSTANBUL / TÜRKİYE
تېلېفون: 5105174 — 5584092 —
فاكس:

خىتاينىڭ تەرەققىياتى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى يات كۆرمەكتە

(سەئۇدى ئەرەبىستاندا چىقىدىغان «دۇنيا» گېزىتىنىڭ 1993-يىل 4-ئاينىڭ 25-كۈنىدىكى خەۋىرى)

چىندىكى ئەڭ ماھىر ئىقتىسادىي ئىسلاھات ئۇستىسى دېڭ شياۋپىڭ «بۈگۈنكى زېمىنىدىكى بەزى رايونلارنىڭ تەرەققىياتى باشقا رايونلاردىن ناھايىتى تېز بولىدۇ» دەپ ناھايىتى توغرا ئېيتقان ئىدى.

ماتا، خىتاينىڭ غەربىي شىمالىدىكى شەرقىي تۈركىستاندا بۇخىل پەرق ناھايىتى روشەنكى، ئۇيەردە بەزىلەر ناھايىتى تېز بېيىپ كەتتى. بەزىلەر بولسا خۇددى بۇرۇنقىدەك ئۆز پېتى تۇرۇۋاتىدۇ. بىر يەرلىك ئۇيغۇر دېھقان تېخىچە ئېتىز بويىلىرىدىكى ئوتخۇل - موگخۇل بولغان ئېشەك ھارۋىسىنى غىچىرلىتىپ ئۆز پېتى يۈرىدۇ. كۆپ ساندىكى ئىنگەللەنگەن خەنزۇلار بولسا «توياتا»، ماركىلىق كىچىك پىكاپ ۋە «مەرسەدەس» لەرنى ئاقىرىتىپ ھەيدەپ يۈرىدۇ. بېيجىڭ رەھبەرلىرى شەرقىي تۈركىستاندا بىچىم ئىشلىتىپ، تەكلىماكان بويىلىرىدا ساقلىنىۋاتقان غايەت مول نېفىت زاپىسى بىلەن مۇقىم قەدەمدە تەرەققىي قىلىشنىڭ مۇكەممەللىكىگە ئىشەنمەكتە. بىراق، ئۇلارنىڭ بۇخىل ئەسەبىلەرچە بۇلاڭ - تالاڭ قىلىشتىكى مەقسىتى، خىتاينى باي قىلىشتىن ئىبارەت. خىتاي يىلاتلىقچىلىرىنىڭ مەقسىتى شۇكى، نېفىت بار رايونلاردىكى يەرلىك خەلقنى ئامان قالدۇرۇش ئارقىلىق، بۇ نېفىت ئىشلەپچىقىرىشنى ئۆز ئىلكىدە مەڭگۈ ساقلاپ قېلىش. ئازغىنە شوپۇرلاردىن باشقا، نېفىتلىكلەردە ھېچبىر ئۇيغۇر ياكى موسۇلماننى ئىشلەتتى كۆرەلمەيمىز.

«شىنجاڭ» نىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ۋاڭ لېجۇەن رويتېر خەۋەر ئاگېنتلىقىغا مۇنداق دەيدۇ: «شەرقىي تۈركىستاندىكى نېفىتلىكلەرنىڭ ئەمگەك كۈچى خىتاينىڭ ئىچكى قىسمىدىكى رايونلاردىن كېلىدۇ. بىز يەرلىك كىشىلەرنى قوبۇل قىلالمايمىز».

ئۇ يەنە: «بۇ نېفىتلىكلەردە باشقا يەرلىك مىللەتلەر يوق، خىتاينىڭ باشقا قىسمىدىكى تېخنىكىمىز يەرلىك ئاز سانلىق مىللەت يوق» دەيدۇ.

ۋاڭ توختىلىپ يەنە مۇنداق دەيدۇ: «بۇ يەردىكى نېفىت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا قاراپ كېيىنچە بىز يەرلىك مىللەتلەردىن ئىشچى قوبۇل قىلىمىز، ئەمما بۇ كىشىلەر چوقۇم ئالدىنئالا تەربىيىلىنىشى لازىم».

چوڭلۇقى شەرقىي ياۋروپادەك كېلىدىغان، تاشقى دۇنيا بىلەن ئالاقىسى كېسىلگەن بۇ رايوندا ياشاۋاتقان يەرلىك ئۇيغۇرلار تېخىچە يەرلىرىنى ئىپتىدائىي شەكىلدىكى كالا تارتقان قوش ۋە ساپان بىلەن ئاغدۇرىدۇ. ئەمما، ئۇلارنىڭ ئارشىدىكى نېفىت قۇدۇقلىرىدىن كۆتۈرۈلۈپ - چۈشۈپ تۇرغان بۇرغىلار ھەر كۈنى خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ غەزىنىسىگە مىليارتلارچە دوللار توشقۇزۇپ تۇرىدۇ. ئاخشام سائەتلەردىن كېيىن بۈگەك زېمىن تۈن قاراڭغۇسىغا غەرق بولىدۇ، بۈگەك يېزىلاردا توك ئەۋلادى يوق. پۈتۈن رايوندا كىشىلەر يوللارغا ياتقۇزۇلغان ئاسفالت پارچىلىرىنى ئۇغۇرلاپ ئەكىرىپ، ئۇنى ئوتتا قىزدۇرۇپ ئىسسىتقاندىن كېيىن، ئۆيلىرىنىڭ ئۆگزىلىرىنى يېپىشقا ئىشلىتىدۇ.

بۇيەرنىڭ ئۆيلىرى تېخىچە لاي ۋە ياغاچ رېشاتكىلاردىن ياسىلىدۇ. شەرقىي تۈركىستاندىكى شەھەرلەردە ياشاۋاتقان خىتايلار بولسا پەۋقۇلئاددە ياخشى ئەھۋالدا. ئۇيغۇرلارغا سېلىشتۇرغاندا، خىتايلاردا ھەر تۈرلۈك ماشىنا، پىكاپ ۋە سانائەت ئۈسكۈنىلىرىنىڭ ھەممىسى بار. خىتايلارنىڭ باشقۇرۇشىدىن نارازى بولغان ئۇيغۇرلارنى بىر تەرەپ قىلماق ناھايىتى قولاي بولۇپ، ئۇلارنىڭ نامى «بۆلگۈنچى ئۇنسۇرلار». بېيجىڭ ھۆكۈمىتى، ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە بۇيەردىكى تۈرۈك موسۇلمان قېرىنداشلارنىڭ بىرلىشىپ مۇستەقىللىق ئورۇشى ئېلىپ بېرىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، بۇرايونغا ناھايىتى چوڭ ھەربىي كۈچ ئورۇنلاشتۇردى.

يېزىلاردىكى ئۇيغۇر دېھقانلارنىڭ يىللىق كىرىمى ئاران 732 يۈەن (128 دوللار) بولۇپ، شەھەرلەردىكى خەلقلەرنىڭ بولسا، يىللىق كىرىمى 2680 يۈەن (570 دوللار). شەرقىي تۈركىستاننىڭ غەربىي جەنۇبىغا جايلاشقان مول نېفىت زاپىسى بار ئاقسۇ رايونىدا نوپۇسنىڭ 70 پىرسەنتى ئۇيغۇر بولۇپ، بىر مىليون 740 مىڭ ئۇيغۇر ياشايدۇ.

يەرلىك كادىرلارنىڭ ھەممىسى خىتايلار بولۇپ، بۇيەردىكى ئەڭ ياخشى مېھمانخانىلارنىڭ ۋە باشقا جايلاردىكى ئەڭ ياخشى خىزمەتلەرنىڭ ھەممىسىنى خىتايلار ئىگىلىۋالغان. مائارىپ ۋە تەلىم - تەربىيە ئۇيغۇرلارغا ناھايىتى چەكلىك دەرىجىدە بولۇپ، پەقەتلا بىرقانچە مەكتەپ بار. شۇڭا، ئوقۇش يېشىدىكى بالىلارنى يېزىلاردىكى ئېتىزباشلىرىدا كۆپلەپ ئۇچرىتالايسىز. ئىجتىمائىي ئالاقىدە، ئۇيغۇرلار بىلەن خىتايلار ھېچ بىر شەكىلدە قويۇق باردى - كەلدى قىلىشمايدۇ. ئۆزئارا توي قىلىش بولسا ناھايىتى كەم ئۇچرايدۇ. گەرچە خىتاي ھۆكۈمىتى «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى» دەپ ھەر كۈنى بايانات بەرسىمۇ، ئەمما ئۇيغۇرلار بىلەن خىتايلار ئاساسەن بىر - بىرى بىلەن چىقىشالمايدۇ.

«شەرقىي تۈركىستاننىڭ تارىم بويىلىرىدىكى 2000 كىلومېتىرغا ئۇزارغان بۇز يىستىدا يۈز بەرگەن كۆپلىگەن ۋەقەلەر بۇلارنى تولۇق ئىسپاتلايدۇ. بىر ئۇيغۇر بوۋاي قورۇقچىسىنى بازارغا كىرىپ، ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىدا تاماق يېمەكچى بولغان بىر خىتاينى ئاشكارە ھالدا جىدەل قىلىپ چىقىرىۋېتەلەيدۇ. مانا بۇ، ئىككى مىللەت ئارىسىدىكى دۈشمەنلىشىشنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ھېسسىيات ھەر ئىككى مىللەتكە ئورتاق. ئۈرۈمچىدە، ئۇزۇن مۇددەت ياشىغان بىر خەنزۇ: «مەن بۇيەرگە جاق تويدۇم، مېنى ھېچكىم ئىسسىق قارشى ئالمايدۇ. مەن قىسقىچە بۇيەرنىڭ ئادەملىرىدىن زېرىكتىم» دەيدۇ.

گېزىتىمىزنىڭ تارقىتىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى

6 - ئاينىڭ - كۈنى، «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى ئىدارە ھەيئىتى ئىستانبۇل شەھىرىدە، «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنىڭ تۇنجى سانىنى تارقىتىش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى.

گېزىت تارقىتىش مۇراسىمىغا، شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ھارماس رەھبىرى، ئۇلۇغ ئىستىقلالچىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن، شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى مۇھەممەت ئىمىن ھەزرەت، تۈركىيە شەرقىي تۈركىستان ۋەخپىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، دوسېنت، دوكتور سۇلتان ماخمۇت، شەرقىي تۈركىستان ۋەخپىنىڭ ئىشخانا مۇ، ھامۇتخان كۆكتۈرۈك، يازغۇچى، سىياسىيون ئابلىكىم باقى، شۇنداقلا ئىستانبۇل شەھىرىدىكى شەرقىي تۈركىستانلىق ۋەتەنپەرۋەر ياشلاردىن بولۇپ يۈزگە يېقىن كىشى قاتناشتى. مۇراسىمدا، ئەيسا ئەپەندى، مۇھەممەت ئىمىن ھەزرەت، سۇلتان ماخمۇت، ھامۇتخان كۆكتۈرۈكلەر ئارقا - ئارقىدىن سۆز قىلىپ، «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنىڭ قانۇنلۇق، ئاشكارە نەشر قىلىنغانلىقىنى قىزغىن تەبرىكلىگەنلىكلىرىنى بىلدۈرۈشتى ھەمدە «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى ئىدارە ھەيئىتىدىكى بارلىق ياشلاردىن، بۇندىن كېيىن گېزىتنىڭ سان ۋە سۈپىتىگە يەنىمۇ كاپالەتلىك قىلىپ، بۇ گېزىتنى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ يادىستى تولۇق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلەيدىغان، شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىنىڭ ئىرادىسىگە ھەقىقىي يوسۇندا ۋەكىللىك قىلالايدىغان ساغلام، كۈچلۈك گېزىتكە ئايلاندۇرۇپ چىقىشنى ئۈمىد قىلدى.

«شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنىڭ قانۇنلۇق، ئاشكارە نەشر قىلىنغانلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىرلىكى»، «ئامېرىكا ئەگرى تاغ ياشلار جەمئىيىتى»، «ئىچكى موڭغولىيە مىللىي ئازادلىق فرونتى» نىڭ ياۋروپادىكى باش ئەمەلچىسى تۆمۈر چىلتىز قاتارلىق ۋە ئەنسىر تىدىكى تەشكىلاتلىرىمىز ۋە بىزگە ھېسداشلىق قىلغۇچى چېرىيەتتىكى تەشكىلاتلار، شۇنداقلا گېرمانىيە، شۋېتسارىيە، گوللاندىيە، ئامېرىكا، سەئۇدى ئەرەبىستان قاتارلىق مۇلكەتلەردە ياشاۋاتقان بىر تۈركۈم ۋەتەنپەرۋەر ياشلار «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتى ئىدارە ھەيئىتىگە تېلېگرامما، فاكس ۋە خەت يوللاپ، بۇ گېزىتنىڭ نەشر قىلىنغانلىقىنى قىزغىن تەبرىكلەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

«شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنى ئەنگلىيىچە ياۋروپا بېتى شۋېتسارىيىدە نەشر قىلىنىپ، رەسمىي تارقىتىلىشقا باشلىدى.

شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاي قوراللىق ساقچىلار...

شەرقىي تۈركىستاندىكى چىن ھۆكۈمىتىنىڭ ئورگان گېزىتى بولغان «شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ 1993-يىل 20-فېۋرالدىكى خەۋىرىگە قارىغاندا، شەرقىي تۈركىستاندىكى چىن قوراللىق ساقچى قىسمى يېقىندا، 20 مىليون يۈەن (تەخمىنەن 3 مىليون ئامېرىكا دوللىرى) دىن كۆپرەك پۇل سەرپ قىلىپ، ئالاقىلىشىش ئۈسكۈنىسىنىڭ زامانىۋىلىشىشىنى تېزلەتكەن. بۇ خەۋەردە كۆرسىتىلىشىچە، بۇ خىل ئىلغار تېخنىكىلىق زامانىۋى ئۈسكۈنىلەر بىلەن، قوراللىق ساقچى قىسىملىرىنىڭ يەرلىك خەلق قوزغىلاڭلىرىغا قارشى ھەرىكەت ئىقتىدارى ناھايىتى تېزلىشىپ، چاققان قارشىلىق بىلدۈرەلەيدۇ. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، يەرلىك خەلقنىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى قوزغىلاڭ ۋە نارازىلىق ھەرىكەتلىرى ناھايىتى كۈچىيىپ كەتكەن ئىدى.

يولغا قويۇلغان بۇ يېڭى ئۈسكۈنىلەر شۇنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتىكى، چىن ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستاننىڭ كۈندىن - كۈنگە كۈچىيىۋاتقان مۇقىمسىز ۋەزىيىتىدىن ناھايىتى ئەندىشە قىلغان.

شەرقىي تۈركىستاننىڭ بۈگۈنى ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ ئەتىسى

— سىدىق ھاجى

خىتاي ھۆكۈمىتى ئۆزىنىڭ بىرى شەرقىي تۈركىستان ئارقىلىق پۈتۈن ئوتتۇرا ئاسىياتى ئۆزئاشتۇرۇشنى پىلانلاپ كەلگەنىدى، ماتا بۈگۈن، ئۆزبېك ئىشىكى كەڭ ئېچىۋېتىلگەن قازاقىستان، قىرغىزىستان ۋە ئۆزبېكىستان تەۋەلىرىدە سودا- ئالاقە، بېرىش- كېلىشتى تىقىپ قىلىپ، سوغات بېرىش، يول قويۇش، سودا توختىمى تۈزۈشتەك ھىلە- تەدبىر- رەڭگەر ئارقىلىق، بۇرا يونىلاردا كەڭ- كۆلەمدە جاسۇسلۇق ۋە ئىشتى- سامى تالان- تاراج ئېلىپ بارماقتا. مۇستەقىللىق تويىنىڭ شېرىن ئايلىرىنى ئۆتكۈزىۋاتقان ئوتتۇرا ئاسىيا ئەللىرىنىڭ دېھقان- چىلىق مەيدانلىرىغا چاقىرىپ كېلىۋاتقان خىتاي تېرىقچىلىرى شۇ دەرىجىدە كۆپكى، ئۇلار گويا 50- يىللاردا شەرقىي تۈركىستانغا ئېقىپ چىققان خىتاي يىلاڭنىڭ «ئىشلەپچىقىرىش- قۇرۇلۇش قىسىملىرى» نى ئەسلىتىدۇ! خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ مۇستەملىكىچىلىك كۆچمەنلەر سىيا- سىتى، يېڭى بىر «ئىككىنچى شەرقىي تۈركىستان» ئىزلىگۈچى خىتاي ماكانىزملىرىنى پۈتۈن ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە شەرقىي ياۋروپاغىچە قاراپ ئاقتۇرماقتا. خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستان زېمىنىدا، يادرو قوراللىرى ۋە خېمىيىۋى قوراللارنى سىناق ئېلىپ بېرىشتى داۋاملاشتۇرماقتا تارىختا مىسلى كۆرۈلمىگەن قۇربانلارنى بېرىپ، خىتاي ئىمپېرىيالىستلىرىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىياغا كېڭەيمىچىلىك قىلىشىنى چەكلەپ كەلگەن، خىتاينىڭ مەدىنىي سېپىلىنى سېپىلىشقا مەجبۇر قىلىپ، شەرقىي تۈركىستان ئارقىلىق خىتايغا چېگرىلىنىدىغان ئەللەرنى ئاپەتتىن ساقلاپ كەلگەن شەرقىي تۈركىستان، بۈگۈن، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئەسكەر توپلاپ، پۈتۈن ئوتتۇرا ئاسىياغا خوجايىن بولۇشتىكى ئالدىنقى ئىستىكامىغا ئايلاندى!

كىشىلىك ھوقوق ۋە ھۆرلۈكتىن مەھرۇم قىلىنغان، تىل، دىن ۋە ئۆرپ- ئادەتلىرىدە خىتاي بىلەن ھېچقانداق ئورتاقلىقى يوق شەرقىي تۈر- كىستانلىقلارنىڭ تەغدىرى خۇددى تارىختىكىگە ئوخشاش خىتاينىڭ ھىلە- تەدبىرلىرى ئاستىدا ۋە خەلقئارا گۇرۇھلارنىڭ مەنپەئەتلىرى ئارىسىدا رەھىمسىزلارچە ئويناتىلماقتا! ئامېرىكا باشچىلىقىدىكى غەرب دۇنياسىنىڭ كومۇنىزمغا قارشى بۈيۈك سىياسىتىمۇ، موسكۋا بىلەن چەكلىنىدىغان ئادىل ئەمەس تالاشقا دۇچار بولماقتا! مۇشۇ ۋەزىيەتتىن، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ «ئۆچكى ئىشىمىز» «جۇڭگوچە سوتسىيالىزم» دېگەن سەپسەتىلىرىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، شەرقىي تۈركىستاندا ئاتلىغانچە قانلىق قىرغىنچىلىق، بۇلاڭ- تالاڭ ۋە ئاسسىمىلاتسىيە سىياسەتلىرىنى يۈرگۈزۈشكە پۇرسەت تۇغۇلماقتا! ئەمما، شانلىق تارىخىمىز شۇنى تولۇق ئىسپاتلىدىكى، شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئەزەلدىن مۇستەملىكە ئاستىدا باش ئەگكەن ئەمەس! شۇنىڭغا تولۇق ئىشىنىمىزكى، ئاي- يۇلتۇزلۇق كۆك بايراق ھامان بىر كۈنى شەرقىي تۈركىستان ئاسمىنىدا جەۋلان قىلغۇسى!!!

شانلىق ھايات

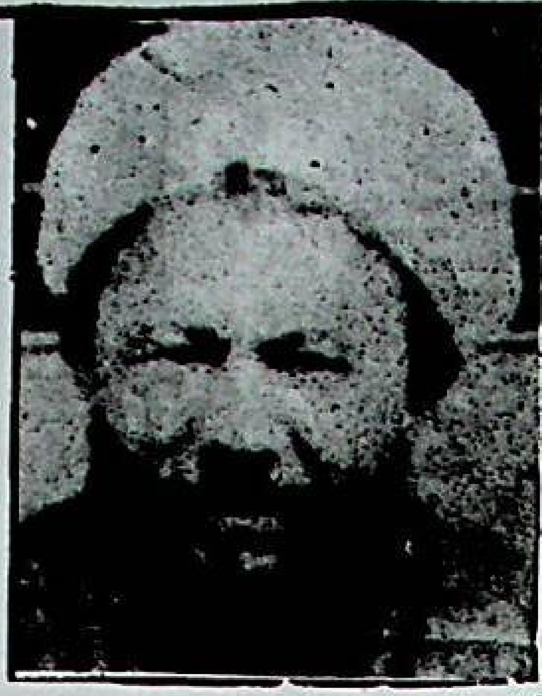

ئاتاغلىق دىنىي ۋە سىياسىي ئالىم سابىت داموللام 1883-يىلى ئاتۇشنىڭ ئازاق كەنتىدە مەرىپەتپەرۋەر ئائىلىدە دۇنياغا كەلدى. ئۇ، كىچىكىدىنلا ھوشيار، زېرەك بولۇپ، باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا تەھسىلنى ئاتۇشتا كۆردى، كېيىنچە، قەشقەردىكى مەدرىسەلەرگە كە- رىپ يۇقىرى دىنىي مەلۇمات ئېلىشقا باشلىدى، قەشقەردىكى مە- دىرىسەلەردە يۇقىرى دىنىي تەربىيىنى تاماملىغاندىن كېيىن، ئەينى چاغدىكى مەشھۇر ئىسلام مەركەزلىرىدىن بىرى بولغان بۇخا- راغا بېرىپ، ئالىي بىلىم كۆردى ۋە كېيىن قەشقەرگە قايتىپ كې- لىپ، قەشقەردىكى خانلىق مەدرىسىدە مۇدەررىسلىك قىلىپ، ئىلىم تارقىتىشقا باشلىدى. سابىت داموللام قەشقەردە، قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە، كۆپلىگەن پارلاق تالىپلارنى يېتىشتۈرۈپ چىقىپ يۇقىرى شۆھرەت قازاندى، 1927-يىلى ئۇ، ئىلى خەلقىنىڭ تەكلى- ۋىگە ئاساسەن، ئالاھىدە غولجىغا بېرىپ قازىلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتىدى، 1929-يىلى ھەج قىلىش نىيىتىدە سەپەرگە ئاتلىنىپ، روسى- يە، تۈركىيە، مىسىرلارنى زىيارەت قىلىپ، ئاخىرى ئەرەبىستانغا باردى. ئۇ، مىسىر، تۈركىيىلەردە، مەشھۇر ئالىم ۋە ئۆلىمالار بىلەن تونۇشۇپ، ئۇلار بىلەن ئىلمىي، دىنىي، سىياسىي جەھەتلەردە كەڭ دىتىر- دە مەزھەبلەشتى ۋە پىكىر ئالماشتۇردى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، سا- بىت داموللام تەكلىپ بويىچە، قاھىرەدىكى مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ۋە باشقا ئىلمىي جەمئىيەتلەردە ئىلمىي لېكسىيە سۆزلىدى. سابىت داموللام، ئۇ ئەرەبىستاندا 2 ئاي تۇرۇپ، مەككى قې- تىم ھەج قىلدى ۋە شۇ جەرياندا، مەشھۇر ئەرەب ئالىملىرى بىلەن كۆپ قېتىم ئۇچرىشىپ، ئۇلار بىلەن ئىلمىي مەزھەبلەرنى ئۆتكۈزدى. 1932-يىلى، سابىت داموللام ئەرەبىستاندىن قايتىپ، ھىندىستانغا كېلىپ بىر مەزگىل تۇردى ۋە ئۆزى يېزىپ چىققان بەزى كىتابلىر- نى ھىندىستاندا نەشر قىلدۇردى. كېيىن ئۇ، ھىندىستاندىن ئۆزدۇل خوتەنگە قايتىپ كېلىپ، قارىقاشتا مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇنىڭ ئىستىقلالىي تەشكىلاتىغا ئەزا بولۇپ كىردى. ئۇ، بۇ جەرياندا، خەلقنى قوراللىنىپ جىھادقا ئاتلىنىشقا تەشۋىق قىلىپ، خەلقنى زالىم خىتاي ھۆكۈمرانلىرىغا قارشى ئىنقىلاپ قى- لىشقا قوزغىدى. سابىت داموللام 1933-يىلى 2-ئايدا پارلىغان خوتەن ئىنقىلابىغا قاتنىشىپ، ئىنقىلابنىڭ ئورگانىدا باش ۋەكىل، مەسلىھەتچى ۋە مائارىپ، ئەدلىيە ئىشلىرى باشلىقى بولدى. 1933-يىلى قەشقەردە شەرقىي تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتى قۇ- رۇلغاندىن كېيىن، سابىت داموللام شەرقىي تۈركىستان ھۆكۈمە- تىنىڭ باش مىنىستىرى بولۇپ تەيىنلەندى. شەرقىي تۈركىستان ھۆكۈمىتى تۈڭگان يېغىلىقىنىڭ قوراللىق ئاتلىنىشى مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن، 1934-يىلى 4-ئاينىڭ 11كۈنى سابىت داموللام يەركەندە ھىلە بىلەن تۇتۇلۇپ، قانخور جاللات شىڭ شىسەيىنىڭ تۈر- مىسىگە تاشلاندى ۋە تۈرمىدە شېھىت قىلىندى.

خىتاي - قازاقىستان مۇناسىۋىتى سوغۇقلاشتى

يېقىندا، قازاقىستان ھۆكۈمىتى بۇ دۆلەتتە قانۇنسىز تۇرۇۋاتقان خىتايلارنى كونترول قىلىشقا باشلىدى. چۈنكى كۆپلىگەن خىتايلار قازاقىستاندا تۇرۇش ۋىزىسى ئۆتكەن بولسىمۇ، ئەمما بۇيەردە ئۇزۇن مۇددەت تۇرۇۋېلىشقا ۋە يەرلىشىشكە باشلىدى. ئۇندىن باشقا، مۇھىتىنىڭ ئېغىر دەرىجىدە بۇلغىنىشى سەۋەبىدىن، قازاقىستان ھۆكۈمىتى ئالمۇتادىكى «خىتاي بازىرى» نى تاقىۋەتتى. يېقىندا، قازاقىستان ساقچى تەرەپ تۈرلۈك باھانىلار بىلەن چېگرىدىن خىتاي ئۆتكۈزگەن 20 دىن ئارتۇق خىتاينى تەكشۈرۈپ چىقتى.

ئوتتۇرا ئاسىيا تۈركىي جۇمھۇرىيەتلىرى مۇستەقىللىققا ئېرىشكەندىن كېيىن، چىن ھۆكۈمىتى بۇ جۇمھۇرىيەتلەر بىلەن دوستانە باردى- كەلدى قىلىش، سودا ئالاقىسى قىلىش ۋە توختام ئىمزالاشنى باھانە قىلىپ، خىتاي ئاققۇنلىرىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىياغا ئېقىشى ئۈچۈن يول ئاچقانىدى. دەسلەپتە بۇ جۇمھۇرىيەتلەر ئىقتىسادىي يار دەم نۇقتىسىدىن كەلگەن خىتايلارنى ياخشى قارشى ئالغانىدى، بىراق، ئايىغى ئۈزۈلمەي يەرلىشىۋاتقان خىتاي ئاققۇنلىرى بۇ جۇمھۇرىيەتلەر ئۈچۈن بالا- قازا بولۇشقا باشلىدى. ئېنىق مەلۇماتلارغا قارىغاندا، 1991-يىلدىن ھازىرغىچە، قازاقىستان، قىرغىزىستان ۋە ئۆزبېكىستانغا 320 مىڭ خىتاي ئاققۇن يەرلىشىپ بولغان. بۇ ئەھۋاللار ئوتتۇرا ئاسىيا تۈركىي جۇمھۇرىيەتلىرىدىكى مەنپەئەتلەرنىڭ ئەڭ مۇھىم خەۋپ نۇقتىسى بولۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە قازاقىستان ھۆكۈمىتى خىتاي ئاققۇنلىرىنىڭ كېلىشىنى چەكلەش ۋە قانۇنسىز تۇرۇۋاتقانلارنى بىر تەرەپ قىلىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى.

خەجلە خائىن خەجلە

خەجلە، خائىنلەرەي، خەجلە، بۇ ئەلنىڭ مالىنى خەجلە،
يېتىشمەي قالسا ئۆزەڭ، ئېلىپ سەن جاننى خەجلە.

خېتىمغا ئوسماپ خەجلە، بېكىنگە تاساماپ خەجلە،
تالاڭ- تاراجدىن قالغان پارچە ناننى خەجلە.

دىخانغا ئاچقۇزۇپ بوزنى، دۆكانغا توقۇتۇپ بوزنى،
سېلىپ ئالۋاننى يۇزقا تالاڭ، ئىچىپ سەن قاننى خەجلە:

كۆلەڭ بىلىمنى كۆپ دەپ، يەر ئاستى بايلىقى كۆپ دەپ،
قەدەمدەمنىڭ تېپىپ ھىلە، ئىچىپ سەن كاننى خەجلە.

پالانى ئاچىدۇر- كۆكچى، بۇ ئۆتكۈر مۇيامان دوقچى،
دەپ پارچىلاپ بۇ مىللەتنى، سېتىپ ۋىجداننى خەجلە.

شانلىق تارىخى سەھىپىلەر

ئەيسا ئەفەندىم ئامېرىكا پارلامېنتىدا (1971-يىل)

ئەيسا ئەفەندىم، ئەخمەتجان قاسىمى ۋە ئابدۇكېرىم ئاباسوپ بىلەن بىللە

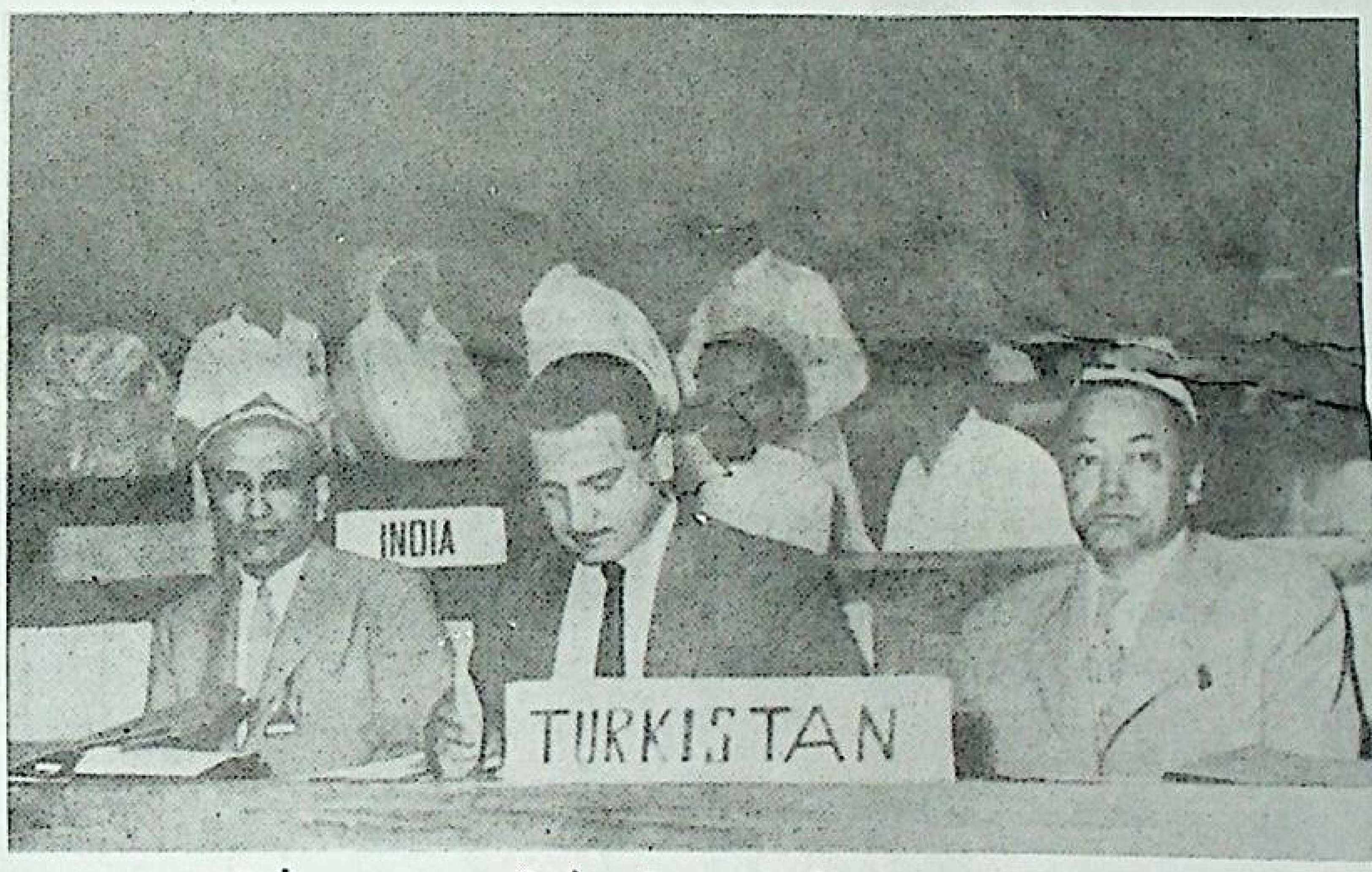

مەرھۇم مۇھەممەد ئىمىن بۇغرا ۋە ئەيسا ئەفەندىم باغداد خەلقارالىق يىغىنىدا.

ئەمىر نۇر مۇھەممەدجان بۇغرا.

ئەمىر ئابدۇللا بۇغرا.

قەشقەرىيە دەۋلىتى سۇلتانى ياقۇپ بەگ.

مەرھۇم خوجا نىياز ھاجى

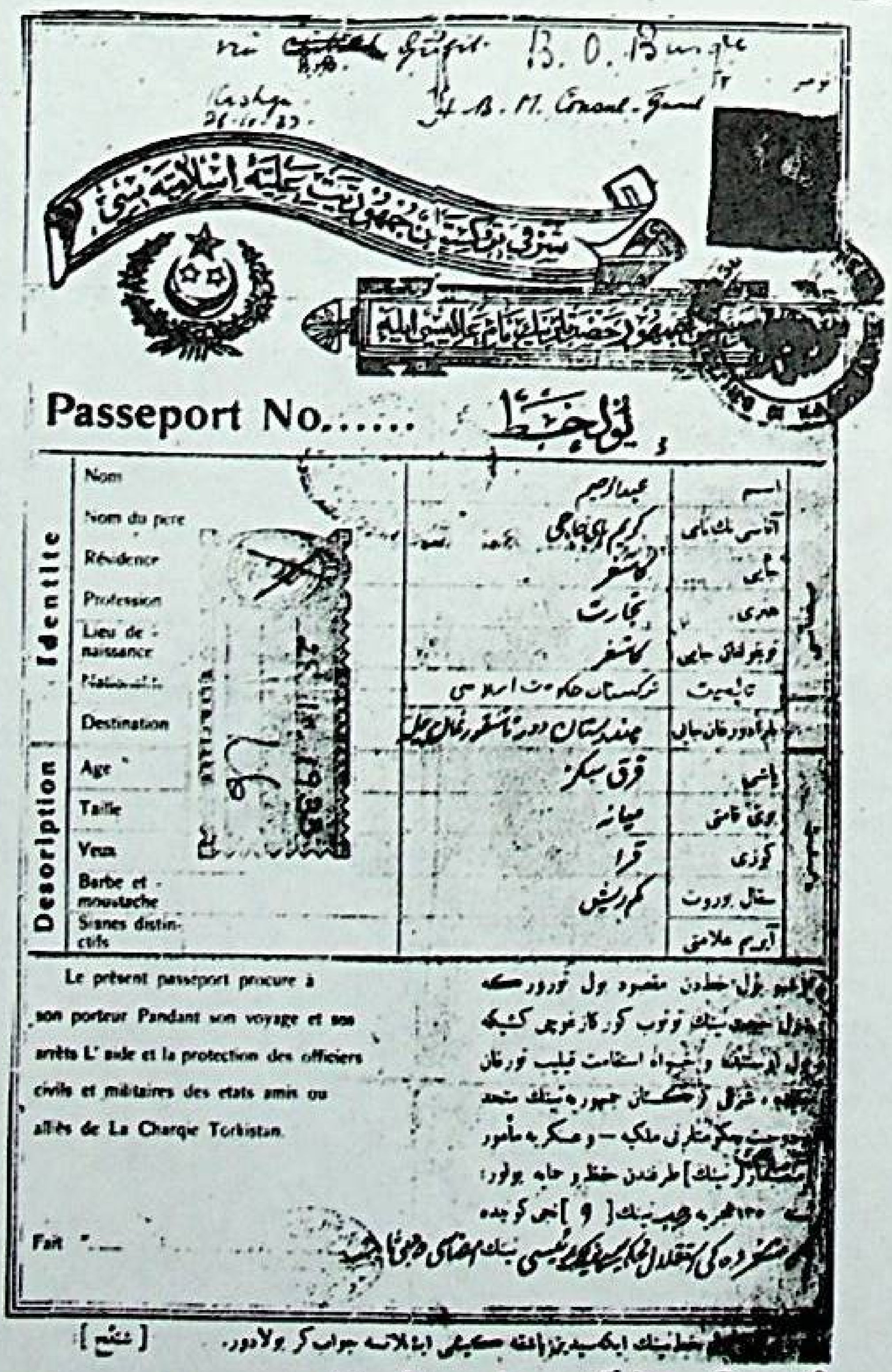

B. O. Bungle
Kashgar
H. B. M. Consul-General

Passeport No......

Identité	Nom	
	Nom du pere	
	Résidence	
	Profession	
	Lieu de naissance	
	Nationalité	
	Destination	
Description	Age	
	Taille	
	Yeux	
	Barbe et moustache	
	Signes distinctifs	

Le présent passeport procure à son porteur Pendant son voyage et son arrêts L'aide et la protection des officiers civils et militaires des etats amis ou alliés de La Charque Torkistan.

Fait ....

شەرقى تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتى پاسپورتى.

ۋەتەن

— مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا

ئۇلۇق يۇرتۇم، ئەزىز يۇرتۇم سېنى جاندىن سالالايمەن،
بۇ خەستە كۆزلىرىمنى ھەم، تۇپرىقىڭغا داۋالايمەن،
ماۋايىڭ بىرلە قايغۇدىن يۈرەكىمنى ئادالايمەن،
ئۇلۇق يۇرتۇم، ئەزىز يۇرتۇم سېنى جاندىن سالالايمەن.

ئۇ كۈن مەن تۇپرىقىڭدىن ئاھ ۋە قان ياش بىرلە ئايرىلدىم،
كى پەرۋانە بولۇپ ئەرتە، ھەمەن چۆرەڭدە ئايلاندىم،
ئېگىز تاغلار، يامان چۆللەر، ئۇلۇق سەللەر ئارا كەزدىم،
رابىئە ئىشقىدا كۆيگەن، سەئدىتەك مەن ساڭا ياندىم.

ئۇن ئىككى يىل سېنىڭ دەردىڭدە بىر دىۋانە بولدۇمەن،
جاھانغا تەلمۈرۈپ ھەردەم گويا ئەپسانە بولدۇمەن،
ئۈمۈت ئۈزگەندە مەن سەندىن گويا بىگانە بولدۇمەن،
ئۈمۈت كەلگەندە بىر يولۋاس كەبى مەردانە بولدۇمەن.

غېرىبلىقتا سېنىڭ ئاتلىق خىيالىڭ ئىدى يولداشىم،
سېنىڭ دەردىڭ، سېنىڭ قايغۇڭ ھەمىشە ئىدى يولداشىم،
ساڭا خاستى مېنىڭ كۆڭلۈم، ئاقاتتى قىپ - قىزىل ياشىم،
ئېيتقىنى سۆزلىگەن ھەركىم ئىدى جان دوست قېرىنداشىم.

ئۇيقۇمىزمۇ يا، چۈشىمىزمۇ يا، ساڭا كەلدىمىزمۇ ئەي يۇرتۇم،
بۇ سەنمۇ، يا خىيالمۇ بۇ، ئېزىپ كەتتىمىزمۇ ئەي يۇرتۇم،
ۋە يا ئۆلمەي تىرىلىپ جەننەت، ئارا كىردىمىزمۇ ئەي يۇرتۇم،
نە بولسا ئاھ، قۇچاقىڭ ئىچرە بىر كىردىمىز ئەي يۇرتۇم.

مېنى باغرىڭغا باس ئەمدى، يېتەر كەتسۇن قارا كۈنلەر،
تاڭ ئاتسۇن ئەمدى يىللارچە، داۋام ئەتكەن ئۇزۇن تۈنلەر،
قولۇمغا تۇت قويۇپ بەرمە، كېرەك لەيلاغا مەجنۇنلار،
ئاشۇرغاي رابىيە ھۆسنىنى ئىشقى بىرلە سەدىنلەر.

ئۇلۇق مىللەت، ئەزىز يۇرتداشلىرىم سىزنى سالالايمەن،
ئۇلۇق مېھرىبان ئاتا، ئانا سىزنى سالالايمەن،
قېرىنداش ھەم دوست يۇرادەرلەر مۇھەببەتتە سالالايمەن.
سۆيۈملۈك قىزلىرىم، ئوغلانلىرىم سىزنى سالالايمەن.

نېچۈك ئۆتتى سېنىڭ ھالىڭ قارا كۈنلەردە، ئەي مىللەت،
نېچۈك تاڭ يۈزىنى كۆردۈڭ ئۇزۇن تۈنلەردە، ئەي مىللەت،
نېچۈك جان قۇتقۇزۇپ قالدىڭ ئۇ تۈنتۈنلەردە، ئەي مىللەت،
نېچۈك قالدىڭ سالامەت سەن، ئۇ بوزغۇنلاردە، ئەي مىللەت.

مىللەت بىر قاش تېشى ئوخشاش، قالۇر دەريادا ھەر دائىم،
كىلۇر ئۈستىگە بىر سەللەك، يەنە كەتكۈسىدۇر زالىم،
مىللەتنىڭ بارلىقىنى يوق قىلالماس زۇلۇم بىلەن ھېچكىم،
زۇلۇم يوق بولغۇسىدۇر، بولغۇسى ئاخىردا ھەق ھاكىم.

كۆرەش مىللەت، ئۆزۈڭ قايغۇر، ئۆزۈڭ ئىشلە، ئۆزۈڭ بار بول،
ۋەتەننى سۆي ھەمىدە مىللەتنى، ئۆزۈڭ ئۆزۈڭگە غەمخور بول،
ساڭا ئوق كۆز بىلەن باققان ھۆكۈمەتكە ۋاپادار بول،
بىرىپ ئىشلە ئىشىڭنى ھەر قەدەم ئالقاندا ھۇشيار بول.

ئۇلۇق مىللەت، ئەزىز مىللەت ئىچىڭگە ئال بۇ بۇغرانى،
ئىشىكتە تۇرغۇزۇپ خىزمىتىڭگە سال بۇ بۇغرانى،
ئىزىلدى كۆپ پىراقىڭدا، مەن ئېلىپ قال بۇ بۇغرانى،
قۇتۇلدۇر ئۇشبۇ غۇربەتتىن، ئەيلىگىن خوشھال بۇ بۇغرانى.

("ئالتاي" ژۇرنىلى و-سان، 1940-يىلى، چۆچەك.)

ئاڭلا جاھان زارىمنى

(سىتنىسا لوقمان دەشەمشات)

جانجان ئانا ۋەتەننىڭ «تۈركىستان» دەپ نامىدۇر،
باغرىغا تولغان پەۋەس بۇلبۇل گويا رەيھانىدۇر،
قوينى كەڭ، دۇنياغا داڭلىق ئالتۇن - گۆھەرنىڭ كانىدۇر،
تاغلىرى بايلىققا تولغان، تاشلىرى دۇردانىدۇر.
باغلىرى بېھىش مىسالى جەننەتۇل - رىزۋانىدۇر.

شۇ زېمىننى ئەر تۆكۈپ قىلغان بىنا ئەجدادىمىز،
بەختىيار ھۆر ياشىغاي دەپ بىزدىن كېيىن ئەۋلادىمىز،
بولغاچقا يار شانلىق مىراس، ھېكمەتكە باي جەڭگاھىمىز،
قۇدرەتكە باي قىلماق ۋەتەننى ئەڭ ئۇلۇق مۇرادىمىز.
باغۋەنى بۇ گۈل ماكانىنىڭ مەرد ئەر قىز - ئوغلانىدۇر.

ئاھ... لېكىن، چەتتىن كېلىپ ساتقىنلىغان ئاچ ياۋۇز،
نەپسى تويماس قانخورلار، قىلمىشلىرى بەكمۇ ياۋۇز،
قاپلىدى جەننەت ماكاننى ئاچقۇزمايىن دۇنياغا كۆز،
باشلىدى دەھشەت زۇلۇم، ئالدامچى، كاززاپ، قارا يۈز،
كۆيگىنى ئەل بېشىدا دوزاق ئوتى، كۈلخانىدۇر.

«بىز ساڭا بەردۇق بەخت» دەپ قان - ئىسلىكنى شورىدى،
ھۆكۈمران بوپ بېشىمىزدا گۆشىمىزنى قورىدى،
ھەر نەپەس قاپقان قۇرۇپ، ھەقنىڭ يولىنى تورىدى،
سۆزلىسەك تىلىڭنى كېسىپ زەنجىر - كىشەنگە ئورىدى،
سۆيسەكىم ئەل - يۇرتنى، ياتقان يېرى زىنداندۇر!

شۇم ئاياق باسقا ئەللەر «بۇ كەڭ زېمىن بىزنىڭكى» دەپ،
بارچە بايلىق، تاغۇ - تاشلار ئەسلىدە بىزنىڭكى دەپ،
ئاققۇزۇپ كەتتى نېفىتنى دەريا قىلىپ بىزنىڭكى دەپ،
بىز خوجا، سەن قول ئەبەت، تاجۇ - تەخت بىزنىڭكى دەپ،
داغلىدى ئوتتا يۈرەكنى، يازسام تۈمەن داستانىدۇر!

لەختە قان بولدى يۈرەك كەلەر مەلئۇنغا قالغاچ باغلىنىپ،
قانچە تۇتقان، جان قېرىنداش كەتتى ۋەتەندىن ئايرىلىپ،
قانچىسى چۆللەردە قالدى، سۇنغاچ قانات قايرىلىپ،
خارۇ - زار بولدۇق ھەجەپ بىز باشپاناسىز تاشلىنىپ،
كۆزىمىز ياشلاندى دەرتتىن، ھالىمىز ۋەيرانىدۇر!

ئەرز ئېيتەي ساڭا، ئاڭلا جاھان زارىمنى سەن،
ئەي مۇسۇلمان جان قېرىنداش كۆرگىن مانا ھالىمنى سەن،
بەر قولۇڭنى، كۆزگە سۈرتەي، ئاچقىن ماڭا باغرىڭنى سەن،
بىزنى ھۆر قىلماق ئۈچۈن چەككىن كۆڭۈل تارىڭنى سەن،
بىزنى خار قىلغان رەقىپنىڭ ئاخىر ئۆزى گۆمرانىدۇر!

تۈرك دۇنياسى